

باش تورکستان

تورکستان ملی استقلال فکریگه خدمت اینوجی آیلق مجموعه
باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

یل 2 || فیرال - مارت 1930 || سانه 3-4

بو ساندا:

سیاسی بولم:

1 - تورکستانلیله باشلارینی ایگمه که نله

جانای

2 - باسماچیلیق توغریسیده

۰۳۰۲

3 - یاختا اطرافیده کوروش

تورکستان استقلالچیسی

4 - هندستان ده

۰۲۰۲

5 - «قزیل تاشکینتلی افندیله»

بایستار

6 - آق روس، قزیل روس باری بر روس

مصطفی
چوقای اوغلی

7 - بولشیویکلەر «تاریخ» نی قاندا یازادولار؟

ایرتم

کتابیات: «حزن الملل بخارا»

ماغجان جومابای اوغلی دن

ادبی بولم: آلیسداغی باوریم

بر مجاهد

مرثیه

تورکستان خبرلری.

تبریکلەر.

Yach Turkistan

(Le jeune Turkestan)

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: Moustapha Tchokai-Oghly

باشقارمادان:

بولزگه توغری کیلگن بوتون یازولار اوچون
مجموعه مزنگ یتلهری آچقیدر.

باسیلماغان یازولار قابتارلماس.

آبونه شرطلری:

بللکی - 2 دولار

آلتی آیلغی - 1,2 دولار

اوچ آیلغی - 60 سنت

آبرم نسخه - 20 سنت

مجموعه مزغه تیوشلی هار توردلی بوللانمالار اوچون آدرمس:

Moustapha Tchokai-Oghly

48 bis rue Parmentier

Nogent s. Marne (Seine)

France

باش تۇرستان

تورکستان ملی استقلال فکرینگه خدمت اینوجی آیلق مجموعہ

باش محرری: چوقای اوغلی مسطقی

یل 2 | فیرال - مارت 1930 | سانه 3-4

تورکستانلیله باشلارینی ایگمه گه نله

بزرگ تورکستانی تیکشیروب کیلگهن لیئدسهی خوبهن اسملی آمریقالی بر زورنالیست تأثراتی حقیده «پاری-میدی» نام پاریس غازیناسیدا یاقیندا (14 فیرالده) کیچیک بر مقاله نازقاندی. بو زورنالیست مقاله سبگه «ساویتلار تورکستانی قزیل دیوار بلهن قورشاغانلار» سرلوحه سینی ق یغان.

چیت یازوچیلار بزرگ تورکستان حقیده کی تأثراتی بزرگه کویکنه مرتبه اوقوش توغری کیلدی. بوله بزرگ کوی، موسقوا حکومفیننگ دعونی بو یونجه یورتمزگه بارغان چیت اولکه له بزرگ قومونبسته لری ایدیلر. خلقم بزرگ نیلینی وه عاذنی بیلمه گهن بو ساویت فوناقلاری، موسقوا بوشیویکلهری ههم اوله بزرگ باللانغان آکه شله ری آغزیدان ایشیدیکلهری یالغان یاشیق سوزله رینی بوتون دنیاگه تارقاندیلار. انگلیز، فرانسوز، ایتالیان، پولشا حتی آمریقا قومونبسته لری ساویت

حکومتی حسابیکه نورکستانکه بارار ایدیلەر، «تورکستانلیلەر آوزویالی وه آمریقالی اورناتلاریغه» برونلنار دوستلغی، بیلگیسی اولاراق اییه کلهر بلن نیکلیکن نوییی وه چایانلار ساوغه بیرمه، قوناقلاردا بو ساوغه لاری کییوب ساویت اونومویلللریدنه کیزه ریدیلەر؛ روس بولشویکلهرینگ اوله که آکلاشیلماغان روس تیلیده سوله دیکلهری لفظلهرنی بیگلهر دیلهر وه یورتلهریکه قایتوب کیلکهچ «ساویت ادارسی آستیدا تورکستانلیلهرنگ کوز قاماشاراق ترقیبلهریدن» حکملر سوله ر ایدیلهر...

بر ایتالیان قومویستی، اوز خلقینی فاشیستلاردان قوتقاریش اوچون اوربوروغ شهیدیه کی بزنگ قازاقلاردان یاردم اوتینگن ایدی. انگلزه وه آمریقا قومونیستلهری ده یورتلهریدن کی ایمیریالیستلار ریدان قوتولیشدا بزنگ اوز بیکلهردهن یاردم سورمه گنلهر ایدی. قازاقلارده، اوز بیکلهرده «ایتالیان، انگلیز وه آمریقا پرولهرتار-لهرینگ چاقریشو، بلن، دنیا ایمیریالیستلاریغه قارشو کوره شیشکه وه اوله رنی قوتقاریشغه وعد اینکه نلهر ایدی...» بورنغز حقیده کی موسقوا بالغانینی باللانغان آغلار بو اصولده وه یسهر وه باللانغان قملهر شو بولدا یازوب تارقانار ایدیلهر...

تورکستانده ساویتلار حاکیتی اورناتماغاندا بویان بولشویکلهرنگ سیسته ماتیک بالغانلاریغه لدا ناعان برنجی شخص اولاراق بالغوز شو آمریقالی زورنالیستی اوچره ته مز؛ وه اونگ مقاله سی ده «ساویتلر تورکستانی قریل دیوار بلن قورشاب آغانلار» دپ آنالدر. خوبسن مقاله سینگ بالغوز سرلوحه سی، اوزی دا، اونگ تورکستانده بولوب تورکهن واقعه لهرنی بو بالغان ساویت گوزلگی آرقالی کور-مه که لکیینی کورسه ته در.

نوبه نده لینده سی خوبسن مقاله سیدن لاهی یارچالارنی کوچره مز: «تورکستان، آسیانگ مرکزده بولوب روسلهر طرفیده ن - اونکه ن

عسرتک آخریده کینه ضبطه ایشلکه ندر... اولکه ده کی اوز بیک، ورکهن وه باشقا بیرلیلهر هیچ بر وقت اوز ایسته گنهر بجه روس بویوتوروغینی قبول ایتمه گنلهر، ایدی ایسه اوله رنگ اوستیده ساده چه روسلهر کینه ایتمس، اوله رنگ ملی عنعنهلرینی یارچالام قدا بولغان روس بولشویکلهری حکم سورمه کده بولغانلیقیدان روسلهر که قارشو غنبلهری لون کوندن کوچمه کده در...

«موسقوادان چیقوب اورنه آسیاغه اونکهچ اولکه نی چولغان آغان حزبی هوا (آغاسقورا) نی کوروب حیرتمه قلاسه ن».

«هر بر بیرده عسکرلهر، حتا تاشکینت تیمیر بول بیکه نی (استاسیونی) هم عسکرلهر بلن تولکهن، کوجه لهرده وه هر بر بیرده عسکرلهر، بیرلی خلق طرفیده ن هجوم بولیشیدان قورققانلقلاریدان بو عسکرلهر بالغوز یوزمه سدن 2، 3... توده خالندا یورمه دلهر».

«عسکرلهرنگ بارچاسی روسیه ولایتلهریدن کیلکه ن روسلهردهر...»
«سه مه رفه تندده هم تاشکینتده بولغانی که بی هر بر بیرده عسکرلهر، بو روس عسکرلهری موسقوا حکمرالیغیغه قارشو هر وقت عسبانغه حاضر بولغان تورکستانلیلهر اوستیده موسقوا حاکیتی وه قانونینگ تیاپیچ وه کوچینی تشکیل ایته دلهر».

«تورکستانلیلهر، قومونیسست بویوتوروغی آستیدا بولاتوروب هه لیکه چه باشلارینی ایکنمه گنلهر...»

لینده سی خوبسن نگ مقاله سیده کی بو برنیچه سطرلهر بر قانچا صحیفه لک یازولار قدر قیمتلیدر. آمریقالی زورنالیستنگ بو سطرلهری، بزنگ اوز مجموعه لهریمز بیتلهریده، هم آوروپا مطبوعاندا یازغانلا-ریمزنگ بارچاسینی تأکیدله گنیده ن، قیعتی بیو کدر.

باشیدا یاریسدا چوقای اوغل مسطقی بیک تاماندان اوقولغان
 «ساورنلار ادارهسی آستیدا تورکستان و شعیق» ناملی بر معروضهده
 «یورتمیزده ساویت حاکمیتی یالغوز روس سونکولهری کرچی بلهنگنه
 یاشاب تورمه کدهدر...» دیبلگهن ایدی.
 مهه کوب اوزون چیکمه دیگی حالدا آمریکا زورالیستی ده بو
 سوزلهری تاکیده بندر...

یورتمیز فورال کوچر بلهنگن سبب اینلگهن ایدی، شو فورال کوچی
 بلهنگن روسیه که باغلانغان حالدا توتیله در. خلقمز موسقوا عسکرله -
 رینگ سونکولهریدن توزیلگهن «قریل دیوار بلهنگن ههر تاماندان
 قورشاب آلتغان» حالدا یاشاماقدادر.
 آمریقالی لیندهسی حوسبن تک: «تورکستان» روس بویوتوروغی
 آستیفه اوز ایسته کیچه کیرمه گهن و خلقمز حقیده: «قومونبست
 بویوتوروغی آستیدا بولا نوروب بوکولکه چه باشینی ایگمه گهن...»
 دیگه ای بر حقیقتدر.

بز موسقوا بویوتوروغینگ ههر بر تورلی شکلیدهن قوتولیشمز
 اوچون کوره شه مز، کوره شه کمز وه کوره شه ک وظیفه مزدر.
 بزنگ ملی استقلال حقمز اعتراف قبول ایتمه بدرگهن بر حقیقتدر.
 یالغوز حقی بیلیش گنه بئیشمهس، اوز حقی اوچون کوره شه
 بیلهک هه تیوشدر.
 کوره شه درگهن وه اوز حقوقینی کوره شوب قازانادرغان وضعیتده
 بولیش هم کیرهک.

ههر بر تورکستانلینی اوز ملی حقوقیمز اوچون کوره شه چاقیریش
 ههر بر تورکستانلینی بیلم وه فورال کوچی بلهنگن کوره شیشنی اورگه -
 نیشکه چاقیریش، بزیم بورجزدر.
 موسقوالیلارنگ بورتمزنی قورشاب آلتغان «قزل دیوارلهرینی»
 بوزنش، بو بزیم مقدس وظیفه مزدر.

آمریقالیئنگ، تورکستانلیلهر موسقوا بویوتوروغیه قارشو قوز -
 غالیشه ههر وقت حاضردرلار، دیبیر علاحده قیدقبلیشی یورتمیزده کی
 ملی تارتشونگ چیکمز، کوچیک شاهددر.

یانسون، کوچلی نه لهنگه، بلهنگن ملی قوتولیش اوتی:

باسماچیلیق توغر یسیدلا

«باش تورکستان» نگ اونگهن نومروسیده «به کی فرغانه»
 غازیتاسیدان «باسماچیلیق حرکتی» دیبلگهن خبر کوچریلگهن وه
 اورون یتیشمه گهنلگهن هیچ بر ایضاح بیرلمه گهن ایدی. ههر
 حالدا بو مسئله نی آیدینلانوب اونیش لازم ایدی...

«باسماچی» سوزی یاخشی سوز ایسهس... اوریش وقتیده ههر
 بر تامان قارشوده کی دوشمان عسکرینی «تالاولچیلار نودوسی» دیب
 آناغانی که می، بولشویکله رده «روس پروله تارپانی دیکتاتوراسی»
 که قارشو چیقان برنچی تورکستان اختلالچیلارینا یوناریدانی
 «باسماچی» اسمینی بر دیلهر.

اختلال حرکتینگ برنچی دوریدم قوزغالانچیلارنگ باشیدا
 ایرگهش وه محمد امین بیک که می حقیقتاً کبچمشده «باسماچی»
 بولغان کشیلهرنگ تورگه نلهری ده توغری... فقط اوشال دورده
 تورکستانده کی ساویت حکومتیکه کیملهر باشلیق قبلار ایدیلهر؟
 اوغریلقدان توتیلگهن فهئودور قولیسوف قومیسارلار شوراسینگ
 رئیس ایدی. اورینبورغ آخرانقاسی (چارلق دورینگ کیزلی
 سیاسی پولیس ادارهسی) آگه تی پهرشین غه لله دیکتاتور ایدی.
 ایرگهش «باسماچیلاری» غه قارشو اوروش اینلهرینی اداره اینگهن
 ساویت حریره قومیساری پهرقیلیف، وادیابه فنگ باختا تازالاوچی

زاوودلاریدانی ایستیلر طرفیدن بیرلگن 10. بیگ سومدان .
 آشق آقجهنی اوز کیسهکه سالیب کیشگن بر اوغری آدام ایدی .
 عمومیتله تاشکندنه کی بولشویک فرقهسی نوغریسهکه کیلگنده ،
 او وقتکی نورکستان بولشویکلرینگ پاشلی ایوان تابولیننگ
 دیشیجه ، فرقه تشکیلاتی بر اوقاتورلار بلن توله ایدی . (1)
 شرقده اوغریلار وه بر اوقاتورلار «دبا آزادلی اقلایی»
 یولباشچیسی بولا یلگنده نورکستانده بولارغه قارش قوزغا-
 لانجیلارنگ باشقلاریدان بعضیلرینگ «کیچمشده کی پاشلیق»
 لاریدان سولهلب اوتوریشنگ اوزی هم آرتقجه بر نهرسه ایسهسی ؟
 اوننی هم آتپ اوتش کیراک که ، ایرگش وه محمد امین بیک که بی
 پاشلیلار ، آخرده ساویت خدعتیده یوروب اولگنده...
 یامان اسلدرنگ وقت اوتیشی بلن عادی تحقرلی معنلرینی
 یوقاوب اولگنده کی اینگ حرمت وه تقدیس قیلغان غروب وه
 فرقه لارغه آت بولوب قالغانقلارینه تاریخده مثاللار کوبدر . مثلاً ،
 انگلیز فونرونولار فرقهسینگ رسمی اسمی بولغان انگلیزجه
 «ویک» سوزی ایسکیده «تویالانچی» حتی «نالانچی» معناسی
 آکلاناردی . ایمدی ایسه «مملکتده یورکیزیلمه کده بولغان دولت
 نظامنی ساقلاش» مناسیبه آبلانغان «ویک» سوزینگ ایلگه ریکی
 مناسنی بیلگن کیشله هم آز .

بزنک «پاشلیق» سوزیمز هم شو قانارغه کیره دد . اوننگ
 ایسکیده کی یامان معناسی ، موسقوا بولشویکلهری قولی بلن
 آقزیلغان ایلیمزنگ گناهمز قانی آرقاسیدا ، یولوب کیتگه ندر .

(1) تابولیننگ 1918 نعی ییلده سوله گن وه 1926 نعی ییلده تکرارلانغان بو
 معلوماتی روسجه «زابارتیو» مجموعهسینگ 1928 ییل (5) 1 نومروسیده وه روسجه
 «ایستبارت» مجموعهسینگ 1929 ییل 2 نعی نومروسیده نشر اینلگن . تابولین تی بوتنگ
 اوچون جواپکرلککه تاریخ هیج کیمنگ ایسکه کیله گه نی قید قیلش کیره ک .
 دهک تابولین «فرقه تشکیلاتی بر اوقاتورلار بلن توله ایدی» دیشکه حقلی بولغان .

ایمدی بزده «پاشلیق» سوزی «مجاهد» معناسی آکلاندر...
 «پاشلیق» سوزی اوستیده بو قیسهجه ایضاحدان سوگرمه جمو .
 عموزنگ اونگن نومروسیده کیتردیکمز «پاشلیق حرکتی»
 نوغریسیده کی خیرگه اونمز .
 شورالار اتقایدی کی اولکهلر ایچیده اختلال حرکتلهری
 ههلیگهجه توقاماغان یالغوز بر اولکله بولسا ، او هم نورکستاندم
 بونگ ایکی نورلی سببی بار :
 برنجیسی ، یورنیمزنی موسقوا یوروتوروغیدان قوتقاریش او-
 چون کوردهشکه اوندوچی ملی آک .
 اینکچی سبب ، محلی شرائط بولوب بو ، ساوتلارنگ یالغوز
 بزده ، نورکستانده ، یورنیمگن ملی سیاستلرینگ مخصوص
 کورنیشیدر .
 بزگه ، بو محلی شرائطنگ یوزده که کیلش مسئلهسینی آنجه
 اطرافلیجه تیکشیریش کیره ک هم ایمهس .
 یالغوز پاختا سیاستی ، ویریله شدیریش «سیاستی» دینی تعقیلر ،
 خاتونلار مسئلهسیده بولشویکلر نامانیدان کورسه نیلگن «سنفی
 ییزارلیق» (خولیکانلق) (1) ، مکتب سیاستی (بو مکتب سیاستی
 نتیجهسیده نورکستانلیلر آقجهسیغه روس بالالاری اوقوتیلادرلار)
 ههمده حدیر علی ، یادگار صادق ، اسماعیل سعد وقاص وه باشقا
 نایبلغان نورکستان قومونیسئلهرینگ آتیشله ریجه ، روسلرنگ نور-
 کستانگه مهاجرتلهریکه کیگ یول آجادرغان بیر سیاستی ...نی
 کورسه تیش گه یتیشه ددر . بولهرنگ بارچاسی برلکده ، خلقمزده
 عمومیتله روسلقغه وه خصوصاً بولشویکلهرگه قارشو دوشمانلق
 روحنی یوزده که چیقارادر .

(1) فرقه اعضالاری بهرتهجی تاشلاغان خاتونلارغه کونجه بوزولغان خاتون که بی
 فارازلار . («برادنا ووستوکا» 30. 1. 24) بونگه «سنفی وه فرقه ییزارلیقی»
 (خولیکانلقی) دیشدهن باشقا نوغری اسم یوق !

هر نه. قدر حدير علي، پادگار صادق و اسماعيل سعد و قاس اوغلي لاري پروتست بلنگه كفايه له توب ساوت حكومتي، تونگه ن سياسي بوليني اوز كه نوب، نورستان بلنگه ملي طلبه لاري بلن كيشي تگه چاقراسالاردا، نزيل موسفوالارنگ نورستان ملي منفيگه قارشي ساوتلارنگ بونون آغر نجه لاري اوز يلكه سیده ناشماقدا بولغان و «سوز سياسي» دن هچ نرسه كونه گن خلق كلسي ايه آچيق كوره شگه هه دائم حاضر در.

ساوت سياستنگ ضررلي تاماني فرغانه كه مي نورستاننگ باختاچيلىق ايگ ترقى بيلغان قسیده، باشقا يرلر كه قاراغاندا، يه نه آيديراق سيزيلمه كده در.

فرغانه نورستاننگ صنعتده ايگ آلدو نورگن قسې، ديمهك بولشويوك نظريه سچه بو يرده ايگ آكلي بروه نارلار صنفى بوليني و صنفى جزيتنگ ايگ توغرى اصوله كيتشي كيره ك ايدى. ايشده ايه «صنفى جزيتنگ بوزيليشي» باشقا يرلر كه كوره، فرغانه ده يه نه آيديراق كوريلمه كده در. فرغانه ده (بز ايسكى تعريفى قوللانامز) دائره (اوفرورغ) فرقه قومئاسي، فوقان شهر شوراسي تارقايلىمشدر (1) فرغانه نك اقتصادي جهندن آيريلماس قسې بولغان خوجه نده يافيندا دائره فرقه قومئاسيني تارقانديلاز. (2) بونگ سببي نيه؟

رسمي ساوت منبعلارنگ ديشلر يگه كوره، بو فرقه و ساوت (يعني حكومت) باشقارما لارنگ بارچاسي ملتچي و باي عنصرلر كه «فويروق» بولغانلاز. باشقاچا ايگه نده، مشول ساوت

(1) «صنفى جزين» «فرقه عنصرى» ديديكمز وقت موسفوا «صنفى جزيني» نى و موسفوا «فرقه عنصرى» نى كوزده تونمز.

(2) خوجه 1929 نحي يبلده نايكستانه قوشيلمدر.

و فرقه اداره لاري موسفوا سياستگه دوشمان بولغانلاز... حقيقت نيلي بلن ايگه نده فرغانه، خوجه ند دائره قومئيه لاري و بر قاتار رايون قومئيه لاري همده، فوقان شهر شوراسي ساوت اداره سبگه قارشو «آسايشلي و مسلتكار باسماچيلىق كوره شي» يوريشگه نلر. بو يرده، خلقنگ احوال روحيه سني كوره شي اوجون مثال بولارلق استاتستيق معلوماتلارنى كيشرهمز:

1929 نحي يىل 31 ديكابر گه قدر بوتون نورستانده شرطلانغان (معاهده قىلغان) چيگيلى ياختا مقدارينگ بالفوز %71.9 ي گه ساتوب آلتان. 1928 نحي يىل 31 ديكابرده %77.9 ي، 1927 نحي 31 ديكابرده ايه %93.3 ي ساتوب آلتان ايدى. (دراودا ووستو-كاهنگ 1. 12. 1930 سانغه باقكر). ديمهك خلقده ن ياخته توپلاش يبلده ن يلكه حكومت ضرريفه بارا ياتقانش. بونده ن باشقا شو غازيتانگ اوزي، كوب يرلرده دهقانلار ياختا اوريشگه، حكومتده ن آلتان آچه لاريني قايتاروب يرمه كده لر، دپ يازادر. ياختا شركتلاري هم حكومتنگ قلعى امريكه فاراماسدان ياختا اوريشگه آچه آلتانلار... بونده ن، نورستان اهالي سينگ ساوت حكومتي بلن توتارسز كوره شي وضعيتده بولغانلعي نجه سيني چقاريشگه ممكن. بو اصول غند ملتجيلارينگ هندستان خلقيني انگلتره كه قارشو كوره شگه چاقارش بولينگ اوزيكه سيدر. بو احوال روجه اساسيده ساوتلارغه قارشو «توتارسز كوره شي» دوام ايتاركن باسماچيلىقنگ يه كيدن يدا بوليشي هچ كيمي نه نجه لهديرا آلمايدي....

باسماچيلىق — نورستانده ساوت خاك ميتنگ كوله ك سيدر. باسماچيلىقنگ فرغانه ده يوزه كه چيقيشي ايه، موسفوا حكومتي ياختا سياستينگ بو قوزغاليشقه باش سبب بولعاسي بز كه، لازمجه آچيق و آيدين كوره نه در. جاناي.

پاختا اطرافیده کورهش

دباش نورکشان، نگ برنجی نومروسیده نورکشان پاختا. چیلغی اطرافیده کی کورهشنگ تولا کوردونیشینی یازغان ایدک. موسقوا بولشویکلهری نورکشانی یالغوز پاختا بیشتره درگن بر اولکه که آیلاترماقده تریشهدلهر. بو بلاندان مقصد، روسیئی چیتدن کیتریله درگن پاختادان فوقارماندر. بونگ سیجسی ایسه آق: بر ناماندان نورکشان روسیه دن کیتریله درگن غه لله که باغلانادر، ایکنجیدن روس نو قوماجیلق صناعتنگ خام مال منبیکه آبلاتریلور. بوندن یورنمز اوچون قاندا ی خولهر نوغیلاچاغینی ایلکهریکگی مقاله ده یازمشدق. په نه دن تکرار ایتیش آرتقچه.

ساویت غازیتا لارینگ خیرلهریکه اساسا توب، نورکشانده پاختا اطرافیده کی کورهش حقیده قوشیمچا معلومانلارنی کیترمز وه ساویت روسیه سینگ پاختا سیاسی مسئله سیده، بز چیتده کی مهاجر-لهر وه یورنده کیلهر بر فکرده ایکه نلکمزنی کوره مز. بونگ او-جون سانلارغه اساسانغان قیسه معلومانلارنی توبه نده یازوب اوتهمز: دیکلبر اورناتیمیا توپلانغان پاختا:

اوزبیکستانده 69% — قازاغستاندا 66,4% — تاجیکستاندا 62,6% — قرغزستاندا 61,8% — نورکمه نستاندا 61,5%

دقتی جلب قیلاددغان بر وقمه بار، کی او هم: قولخوز (قولله کتیف خوجالق) لارینگ پاختا حاضر لاش بلانینی به جه ریشده ههمه دن آرتده نورکه نلکلهریدر... (1)

(1) قولخوز لارینگ کویینجه، بوسول دهقانلارنی مادی یارده مسز قالدیریش بلهن نور فوتوب، یوزه که کیتریلکه نلکلهری ایسکده یازغان ایدک. دهقانلارنی توغریسدهن توغری قولخوز لارغه یازلیشته بیی «اجتهای خوجالق» بوروشنگه مجبور ایش خادهلری هم بولان. «یراودا ووستوکا 29. X. 29» بونگه مثال بولارلق. اوزبیکستان قومویست قره سی ایسکی بوخارا رایون قومبته.

پاختانگ بر قسمی پاختا ایکوجی دهقاننگ اوز فولیدا قالور، ایکجی قسمی خصوصی سودا کرلهر فولیه اوتهر.

«یراودا ووستوکا، غازیتاسی (30 XII. 29) نومروسیده نور-کشان «ملی، بولشویک غازیتا لارینگ، پاختا سیاسی توغریسیده کوره تنگن ساوق قانلیقلاریدان شکایت ایشمه کدهدر.

بو «ملی» غازیتا لارینگ آلدیقلا ری وضعیت او قدر فزیق، کی اونگ بلهن «باش نورکشان» او قوجیلارینی نایشدیریشنی لازم تاپامز.

«یراودا ووستوکا» نگ حاسیکه کوره «شهرق خه قیقه نی» غازیتاسی دیکلبرنگ برنجی یارمیسیدا دیمه ک پاختا نابشیریش جهه. سینگ اینک قزیغان دوریده یالغوز 4 نومروده که پاختا حاضر لاش توغریسیده قیسه خیرلهر یازیش بلهن کفایه لهنکن. «یه کی فهرغانه» 3 نومروسیده که قیساچا خیرلهر باسقان، «قزیل قرغزستان» بر نومروسیده هم بو توغریده خبر یازماغان، «آزاد بوخارا» بر نومرو-سیده که «قزیل اوزبیکستان» 5 نومروسیده که قیساچا خیرلهر بلهن کفایه لهنکن.

«یراودا ووستوکا» بو خبرلهرنگ مفهومی هم یازادر: بولهر بارچاسی قیساچا سورنده پاخته نابشیریشنگ په بخشی کیتمه که نلکنی قید بلهن کفایه لهنهدلهر. بوندن باشقا «یه کی فهرغانه»، «آزاد بوخارا» وه «قزیل اوزبیکستان» غازیتا لاری قولخوز لارینگ پاختا تایار لاش بلانینی به جه ریشده خصوصی خوجالیقلاردان آرتدا ایکه نلکنی آیریچا قید ایتهدلهر. مثلا «یه کی فهرغانه» (12. XII. 29) نومروسیده یازادر: «پاختا یغیش ایشی قولخوز لاردا جوده یامان

سنگ مشول یازوجیسی سیدتله و فئاتو قیشلاغقه بارغان وه، «قولخوزغه یازلیسا کر ههمه کرنی قامایهن» دیکهن. بوندن سوگ بوتون فشلاق قولخوزغه یازلیغان. غجدوان رابونیده ایسه قولخوز لارنی او بوشدیریشکه چیقارلیغان قومسومولار بالاوه یاش اوسرلهر دن «قولخوز» او بوشدیر کتلهر.

و شوشه ددر. خصوصی خوجالقلار بو یلگی اوئیمدن پاختا حاضر-
لاش بویونجه یوکلننگه مقدارنگ %60 نی ناپشرغانلاری
حالدا، قولخوزلار بونگ %35 که قدر که سینی به جهره یلدیلر.
«آزاد بوخارا» (9. XII. 29) نومروسیده: «که ته قورغان رایو-
نیده کی قولخوزلارنگ 793 توتا پاختا ناپشیریلاری لازم بولغانی
حالدا هممسی بولوب 169 توتا که ناپشیرا یلدیلر.» دیب یازادر.
«قریل اوزبیکستان» (4. XII. 29) نومروسیده: «پاختا حاضر-
لاش پلانی خصوصی خوجالقلار، قولخوزلاردان کوره یاخشیراق
به جهره ددرله....» دیلگن.

طبعی ددر که «براودا ووستو کا» «ملی» غازی تارنگ بو اصولده
تاورایشلاریفه غسبلانادر. اورتا آسیا یوروسینگ ناشر افکاری
بولغان بو غازی تا «ملی» مطبوعاتنگ «تحریر هیت» لری بو یلگی
پاختا حاضر لاش جهه سینگ بویوک اهمیتگه مالک بولغانی یا
آکلماغانلار یاخوده آکل آلدوغان حالدا ایمسلر دیب اوایلیدر
وه شول سیده نورکستان «ملی» مطبوعاتینگ «تحریر هیت»-
لرینی ساویت مرکزینگ بوریولاریفه دقت ایتدیریشکه بر بول
تا یماقی طلب ایتددر. نورکستان «ملی» مطبوعاتینگ پاختا حاضر لاش
جهه سینگ روسی ملی بولشویک «اورفاق ائدیله» نگ ایسته دیلگه لری
درجده علاقه کورسه تمه که نلکینی نیمه بله ایضاح قیلش ممکن؟
«براودا ووستو کا» نگ او یلاغانی که ملی «مطبوعاتنگ» «تحریر
هیتلری» ساویت روسی پاختا سیاستینگ اهمیتنی آکلما دیلار
دیب ایتیش نمکی؟ البته ممکن ایمس. «ملی» مطبوعات نورکستانده-
کی ساویت پاختا سیاستینگ معناسی جوده پهختی آکلایدر وه
آکلغانی سیده، پاختا حاضر لاش جهه سینگ «براودا ووستو کا»-
نگ طلب ایتدیگی که ملی علاقه دارلق کورسه تمه بدر.

نورکستان یرلی قومونستلرنگ موسقوانگ دنیا اجتماعی

اتقلائی حقیده کی مفکوره سینگه مریدلگه بدهن، ساویت روسیه سینگه
سداقتلر بدهن موسقوا بولشویکلری قانچا سویلمه لدره، یازسا.
لاردا شو «مرید» نورکستان قومونستلری ایچیدن رحیم انعام،
حدیر علی، یادگار سادق، اسماعیل سعد وقاص اوغلی لری وه
باشقا کوبکه ییکلرنگ چیققانقلارینی ایسدهن چیقارماسلق کیرهک.
بولر بوره کله رنگ چوقور یریدهن چیققان نان تاوشینی باسرا
آلماغان وه نورکستان بله روسیه آراسیدا کی ایسکی مستملکه
معامله سینگ ساویت پرده سی آستیدا دوام ایشکته سی (1) کورگه
تیچ اوتوره آلماغان کشیلر دندرلر.

ساویت حکومتینگ حاضرگی پاختا سیاسی بو مستملکه معامله
سینگ ایگ آیدین تمثالیدر. «ملی» مطبوعات شو سیده ن پاختا
حاضر لاش جهه سینگ بو درجده ساووق قانلیق کورسه تکن. بو
مطبوعات پاختا سیاستینگ نتیجه سیده ن قورنادر. پاختا چلیقتنگ نور-
کستان اوچون بویوک فائده لری حقیده کی قزیل سوزلر آرقاسیدا
ساویت روسیه سینگ یورنمزده روس ملی حاکمیتی مستحکملمش
که ملی ایگ قارا سیاست یورگیز که نلیکیکه، روس بولشویکلر رنگ
اوزلری ده، یتهرک دلیلله یردیلهر.

توبه نده بو دلیلله رده ن کتیره مز:

بولشویکلر یه کی پاختا سیاستلر رنگ باشلانیشیدا «بو سیاست»
یرلی مدنی قوللارنگ کویه ییشکه خدمت قیلادر. وه بو سیاستنگ
اوزی ده نورکستان نگ اداره ایشلرینی ممکن قدر تیزراق مندده
یرلی خلقتنگ اوز قولیغه یریش نقطه نظر بدهن که ایشکه آشیر-
یلماقدادر، دیگن لایملالغان داوورلار تارقاندیلاردا نتیجه ییکسز
باقزیش بله ن قیلغان وعده لری آرقاسیدا اصل او یلاغان ایشلر بکه

(1) موسقواد کی X نچی فرقه قورولنا بده که نورکی سفاروف ساویت حکومتینگ
نورکستانده کی سیاسی شوندا ی تعریف ایشکن.

باشلاديلار: برنجيدن، ساويت حكومتي (ياكى بولشويك فرقه سى، ايكنيسه برد) روس نو قوما ايشچيلارينگ اويوشمه لهريني، نورستان پاختاچيلىق رايونلاري اوستيدن شەف (خوجا) قىلوب يىلگىلەدى. بو ايسە، روسلق ماركزىدەن نورستان اوستيگە قزىل ايمپرياليزمگ زهرلى نرناقلازي جوزيلدى، ديمە كدر.

شەفەر نورستانگە اوز و كىللەريني يوللاشفه آشيقديلار. سز، بەلكى نورستان بلەن تاشماق وە قول سېقىشماق اوچون بولغاندر، ديب اويلەرسز... بو، اونگ اوچون ايمەس. «قزىل شەف افدى. دوستلەرنگ نورستانگە نېمەلەرنى وعدە قىلتلاريفە قولاق سالگنر. آلدەدا روس نو قوماچيلاري و كىللەرينگ نورستانگە ساختلەرى حقيده معروضه يازيلغان «براودا ووستوكا»نگ 27 جى سىنتاير 1929 يىل تارپخلى نومروسى نوره در. بونون معروضه نى كىترمەسدەن ساويت پاختا سياستينگ ايچ يوزىنى آيدىنلانغان ايگ مەم قىمىنى. گە آلامەن. «براودا ووستوكا»نگ ايتيشيگە كوره نورستانلېلەر اوزلەريگە باردەم وە باشچىلىق ايتەك اوچون روسيەدەن اوچ ميگ. دەن آشيىق كشى طلب ايتب عرض (۱۹) پر كەنلەر ايمش. روسيەدەن كېلگەن و كىللەر ايسە نورستانلېلەرگە آياچىلىق ايتب، نورستانگە روس ايشچى تودەلەرى كوندەريشنى لازم ناقانلار. بو تودەلەر سياسى پروپاگانداچى، وە يوقارىدە ايتلگەن شەفلەرنگ كوز قو. لايى بولادلار...»

غازيتانگ شو نومروسيدە روس و كىللەر هيئيدەن ايكي ايشچى — ماركوف وە لو كەريا كرىلووا ديگەن ير خاتون — نگ قور. غان توبە دەقانلاري تامايدان تاجيگستان فوق العادە قورولتاييفە و كىل بولوب سايلانغانلقلاري (۹) هەمدە قورغان توبە دەقانلاري ماركوف وە لو كەريا كرىلوواني تاجيگستان مستقل ساويت اجتماعى

جمهوريتينگ حكومت اعضالاري ايچيگە كىرنيشنى طلب ايتگە نلەرى (۹) خبر بىرلەددر.

شو «براودا ووستوكا» غازيتاسى 1929 نجى يىل 30 سىنتاير تارپخلى نومروسيدە 28 نجى سىنتايردە موسقوادەن بىرلگەن نيلفرامنى طبع ايتەددر. شو نيلفرامنى بو ىردە اوزيچە كوچرەمز:

«موسقوا 28/IX. نو قوماچيلار اتفاقينگ مركزى قوميتەسى كىلەچك يارم يىل ايچيدە آلتى ميگ ايشچىنى ساويت (مىنى حكومت) وە خوجالىق ساحەسيدە مسؤلىتلى مامورى ايشلەرگە (نورستانگە) يوباريشنى قازار قىلدى. نو قوماچيلار اتفاقينگ مركزى قوميتەسى ولايتدە وە اوقروغ شەهلەرى آبارايدا ايشلەوجى كسبەچىلك ساحەسيدە كى ايشچيلەردەن هەم ير قىسنگ مسؤلىتلى ايشلەرگە يوللاشنى كوزدە تونەددر. بونەدەن سوڭ نو قوماچيلار اتقا قىنگ مركزى قوميتەسى نو قوماچىلىق سناعتيگە عاىد ادارەلەرنى كوچەرتيش اوچون هەم 500 ايشچىنى يوباراددر. بونەدەن باشقا اورنا آسباغە مسؤلىتلى ايشلەرگە 400 ايشچى كوندەرىلەددر.»

مەنە يەگى پاختا سياستى باشلايشينگ پرائىق سىجەلەرى: نورستانگە ميگەب روس ايشچىلەرى يوباريلادلار. بولەر قزىل ايمپرياليزمگ «كوز، قولايى» دەرلەر. «ملى» مطبوعات قزىل روسلەرگە قاراب: «كوزلەريگ كور، قولاقلاريگ كەر بولسون» ديب آجىق ايتا آلماس، فقط اوشە «ملى» مطبوعات ميگ مرتبە آذىق قومونىستىك كورسەتسەدە، قزىل روس ايمپرياليزمىنگ دشمانلىق كوزلەرى وە قولاقلارى قانداى قورقونچ تشكيل ايتگە نلگىنى كورمەسدەن قالا آلماس. «براودا ووستوكا»نى غىبلانددر. غان «ملى» مطبوعاتىگ ساويت پاختە كورەشيگە ساووق قانلى. لغىنگ اىضاحنى مەنە بو نقتەدە قىدريش كېرەك. م. چ.

هندستان ۵۷

بو اولکده بویوک تاریخی اهدینگه مالک وقملر بولوب اوتمه کدهد.

اوتکهن پینگ سوکئی کولمیریدم بولوب اوتکهن هندستان ملی فونفرسینگ 44 نجی سسویندم هندستان استقلالینی تیزلکده اعلان قیلش قارار قیلندی.

1885 نجی یلدهن بویان دوام ایتمه کده بولغان هندستان ملی فونفرسی اوز طلبه لرینی بر نیچه دفعه اوزگرتندی. 1927 یلده مدارس شهریدم بولغان 42 نجی سسویندم، فونفره برنجی دفعه اولاراق، هندستان استقلالینی اعلان ایتیشنی طلب ایتدی. اوندن کینگی 1928 یل دیکارده ییملغان فونفره ایسه بو طلبدهن واز کچوب، بونگ اوریگه، هندستان اوچونده قانادا، آسترالیا، جنوبی آفریقا، یه گئی زه لاند و ایرلاندا بولغانی که بی «مختاد ریتلی دامینون» حقیقی طلب قیلش بلن قناغتلاندی. بو دفعه ایسه استقلال طلبی بلن برکه هندستانگ هر بر ولائیده بولغان قانونلار چیقاروجی مجلسلرینی بایقوت ایتیش؛ هندستانلی مأمور-لردهن موقعلرینی تاشلاشتی طلب ایتیش؛ سالیقلارنی تولمه سلیک نه دیدی و انکلتره حکومتی طرفیدهن چاقیریلایاق انکلیز-هند فونفره نیگه اشتراکی رد ایتیش که بی غایتده مهم قارارلار هم بریلگن ایدی. آخردا، 26 غنوار «استقلال کونی» دیب اعلان قیلندی. 26 غنوارده بوتون اولکده ییغلار بولدی. ملی بایراق کونته ریلدی. ناطقلار خلقتی هندستان استقلاللی اوچون اولومکه قدر کوره شکه حاضر بولوشغه چاقیردیلار. خوده هندستان استقلاللی اوچون کوره ش قلعی دورکه کیرگن که بی...

فقط....

بویوکلیگی غربی آوروپاغه برابر بولغان وه اهالیسی 350 میلیونگه ییتگن بو اولکده هیچ برلک یوقدر. هندستان اهالیسینگ تخمیناً 200 که یاقین تیلی وه کوینچه بربریکه فاتح دوشمانلاشتان اولغلب دینی مذهب لری بار. بو یرده مسلمانلار بلن غیری مسلمان هندیلر آراسیده کی علاقہ نی قید قیلوب اوتهمز. هندلرهرجه مقدس حیوان سانالغان سیکرینگ مسلمانلار طرفیدهن کیسیلیشی، هندستان اهالیسینگ بو ایکی بویوک قسمی آراسیدا چینه کم اودیش باشلا. نیشیغه سبب بولور... بزنگ فکرمزجه بو اولکدنک ملی استقلال حرکتی اوچون اڭ فورتونچلی بولغان یه نه بر خصوصیتی بار: آیرم طبقه («قاستا») لهرکه بولونیش مسئلهسی.

هندولهرنگ قاراشینچه، اولهرنگ ملی حیائلهرینگ سوز نیگیزیلمه س مقدس قسمی سانالغان بوغدار عادت تحصیلدهن یالغوز مسلمانلارکه قوتیلا ییلگه نلهر...

بو طبقه نوزیلیشی آرقاسیدا، هندستانده، 60 میلیون قدر اهالی کشیک حقوقیدهن محروم ایتلگه نلهردد. حتی طبقه لهرکه آلمانلار هندولهرنگ یوکسه ک طبقه نگ یاشادینی شهر قسمیکه آباق پاسماقغه هم حقله ری یوقدر. اولکده ملی برلک یونلغی آرقاسیدا یوزه که کیلگن بو قینلقلار، هندستان جماعت خادملارینی استقلال مسئله سیده کوب نرددکه مجبور ایتهدرلر.

هندستان، انکلتره دهن قوتولغاندان سوک اوز ملی برلکینی یوزه که کیتره آلورلق وه ساقلی آلارلق خاندیمی؟

اگر هندستانده، انکلتره دهن قوتولغان کوتنگ ایرنمی مسلمانلار بلن هندولر آراسیدا دوشمانلق باشلانسا وه 60 میلیونه یاقین حقوقسلر باش کونته رسلر، هندستان بولهرنی ایلی آلورمی؟ ایچکی باشباشدا قلق انکلتره قول آستیدا کی اسیرلکدهن هم یاما-

زراق شېبه لەرگه آلوب بارماسی؟ مەنە شو سۆاللەر ھندستان جماعت خادملارینگ باشلارینی کوب آغریغان مسئله لەرەندەر... حالوکی بزرگە ھەم ھندستاندە بولغانی کەبی ملی قونرە چاقیریشە یول فویلسا، بوتون تاوشلارنگ، استانساز، استقلال اوچون پریشگە بر دقیقه ھەم شېبه لەنوب اوتورەندگەن ھېچ بر کشتی بولماسدی.

44 نچی ھندستان ملی قونرە سیدە ایسە وکیللەرنگ مەھم بر قسمی استقلالە نارشو تاوش پریشگە نلەر...

26 نچی غنواردا بولغان نەمایشلەرە، ھندستانگ بر نیچە پیرلەریدە، ھندولەر بلەن مسلمانلار آراسیدا چاریشمالار بولغان... مسلمانلار، بر نیچە شەر ادارەلەریدە استقلال بایراغینی کوتە ریشگە قارشو سویلەگە نلەر، مثلاً فالکوتەدە...

موسقوا آگە تلەری طرفیدەن قونورنیلغان ایک سول غنرلەر ایسە، ملی بایراقی پیرنوب تاشلاب، اورینگە قزیل بایراق کوتەردیلەر. استقلال کورەشینگ ایک کوچلی قورالی بولغان، سالیقلاری نولەمسک پرویاغانداسینگ دە یلکیز مدنگە کیچیکتریلگە نیکە دقتمزنی جلب ایتنس کیرەک.

لوندوندە چاقیریلادرغان انکلز ھند قونرە نسیسەگە ھندستان ملی قونرەسی طرفیدەن بایقوت ایتلگەن بولسا ھەم غاندی نامانیدان بر نیچە طلبلەر قویلوب، بو طلبلەر انکلز حکومتی طرفیدەن قبول ایتلگەنی تقدیرە، ھندستان وکیللەرنگ قونرە نسیسەگە اشتراک اییشلەری قیبن ایمس کەبی کورونەدەر.

ھندستان استقاللی یولیدە کئی قینلقلار بولەر بلەنکنە یتمەس. اسمی دینادە تانیلغان ادیب، فیلسوف رایندرانات ناغورنی ھەم ایچیکە آلمان بر قانچا آناملی ھندستان جماعت خادملاری استقلالغە قارشو سویلەب، ھندستانگ بریتانیانگ «مختاریتی دو مینونی»

بولیشینی گنە طلب ایئەدولەر. بزم تورکستانی «قزیل» تاجیکلەرنگ ھەلپەم ھەر ییلی کاروانلار بلەن ھدیەلەر کوتەردەمە کدە بولغانلاری وە اسماعیلی مذهبلی ھندستان مسلمانلارینگ باشلوغی آغا خان «نایمس» غازیئاسی صحیفەلەریدە ھندستانگ مختاریتی دو مینونگە آیلاشریلغانی تقدیرەدە بوتون اولگەنی اوج قسەگە بولیشی تکلیف ایئەدەر. آغا خاننگ بو برویە کتی بو یونچا مسلمانلارنگ، ھند ستانگ ھندولەر قسیدەن ئەجرە نیلوب، اوزلەرینگە مخصوص بر «دو مینون» بولیشلاری کیرەک.

یوز میلیون قدر اھالیگە ایکە بولغان یارم مستقل ھند حکومت لەری ھەم ھندستان استقلالغە قارشو دلار... ھندستان ملی حرکیتنگ ایک ضمیم جەتی مەنە بو ایچکی نراغلەردەر... غاندینی، سوگنی ملی قونرەدە رئیسک قیلغان جواھر لالە نەھرونی وە باشقا ھند ستان ملی حرکیتنگ باشلوقلارینی بولشیویکلەر ھندستان استقالا لینگ دوשמاملاری دیب اعلان ایئدیلەر. قومیتەرننگ 6 نچی قونرە سیدە (1928 نچی ییلدە) ھندستان قومونست فر قسمی نوزیش وە بو فرقه آرفالی ملی جیہەنی «سنفی جزیق» اسولیدە بوزیشگە قرار چیقاریلدی. 26 نچی غینواردە ملی بایراقی پیرنوب اورینگە قزیل بایراق نیکگەن کیشلەر، موسقوانگ شاکردلەریدرلەر.

موسقوانگ چین کوگلدەن تەلب یورگەنی ھندستانگ حر وە ملی، مستقل بر اولگە بولیشی ایمس. موسقوانگ اھمیت پیر-گەن نەرسەسی، شرقدە دنیا اقلایگە اساس توزیلش اوچون، ھندستاندەن انکلز لەرنگ قوولیشیکەدەر. قونولیش حرکیتنگ ملی نیگیزی نە قدر مستحکم وە نە قدر کوچلی بولسا، موسقوا منفعلەری اوچون او قدر یاقیمسزدر. ھندستان ملی حرکیتنگ ایک باشیدا بوغیشغە، پارچالاشغە موسقوانی اوریشرگەن عاملدا بودر.

ختایې اېمله گر، موسقوا باشدا ختای «هوبندان» فرقه سینی وه سون پاتهن شاگردلارینی نه قدر سپه لهدی...
«هوبندان» کوچیه باشلاشی وه سون پاتهن شاگردلاری ختای ملی حرکیتک، ملی اساسینی محکم قیلا باشلاشلاری بلهن، موسقوا بد حال «هوبندان» نی چوریئیش، تارقایشنه وه سون پاتهن پروگراماسینی اېنگ پامان سوزلر بلهن سوکیتشه کبریشمندی.

شرقه فیزیل بایراق آرقاسیه ساقلا نوب، ایسکی روسیه ایمپریالیزمک اشغال سیاستینی پورتمه کده بولغان موسقوانک ایمپریالیستک مقصدلهریکه، ملی جهندن برلشکهن وه کوچلی ختای قورقونچلی بولغان بندان ساویت حکومتی ختای ملتجیلهریکه قارشو سوغیش حرکیتکه اورونا باشلادی.

بولشویکلر طرفندن شرقی ختای نیمبر یولینک اشغال قیلبیشی تاریخی، چوقور نوشونله جهك بر وقعه دد. هندستانک ده کبله چه کی اوجون اېنگ قورقونچلی دوشمان موسقوادد.

موسقوا بولشویکلهری، هندستانلهر که اوزاتقان قوللاری بلهن ملی ابرکینی آلا باشلاغان ختاینی بوغماقدالار... موسقوانک بو اعلاهی قوللاری، فزیل روسیه اسارتیده بولغان خلقلارنک قورنو. لیئی اوجون آفیزماقدا بولغان قانلاری بلهن بویالغاندر...
تورکستان استقلالچیس.

«قیزیل تاشکینتلی افندیلهر»

چار حکومتی دوریده، سوکبلی یورتمز وه خلقیمزنگ روسلق طرفندن چیکدیکی کوب خورلیقلاردان بریده تورکستان نگ روس سورگونلهری وه یاراماس عنصرلهری نگ کوندریله

دکهن سورگون یری درجه سیده قوللاییشیدر. او واکلهر روسیه ده متعلق بلهن رسوا بولغان وه ایشدن هیده لکهن یاراماس کیم بولسا بختینی تورکستانده قیدریشکه حقلی کوریلهدری.

همان وامبدری نگ دیشچه، دستراق موقعه کی مأمور لهر که وه عسکریلهر که تورکستانک کونده ریش بر نورلی سور کون دیب حسابلار ایدی.

یونگ آرقاسیدا تورکستان متهم، یزاری (خولغان) روس لهرنگ هاوردیشلارینی چیقارادغان سحنه سیکه نه یله نمدی. بو ذوقیق، یاره خورلق آرناسیدا بایش وه حیاتی نی تأمین ایش بو یر که کبلوچی روسلهرنگ اکثریتیده ایده آل ایدی. بو سیده ن او وقتلر، روسیه مرکزنده تورکستانده یاراماسلق قیلغان وه قازانغان روسلهر که «تاشکینتلی افندیلهر» لقبی یریلکهن ایدی.

«تاشکینتلی افندیلهر» دیمه ک یاکی اېنگ پامان یزاری (خو- لیغان) پاراخور وه ناموسسز دیش بر ایدی. بو وضعیتی وامبدری وه باشقا آوروپا مستشرقلهری قید ایتدیکلهری که بی روس یازو- چیلارینک اوزلهری هم یازغانلار. مشهور روس هجویه چیس (ساتیریک) سالتیکوف شچه درینک «تاشکینتلی افندیلهر» دیکهن اثری تورکستانده کی روس مآورلهرینک عینی فونوغرافی ایدی دیمه ک یاغناچی بولماسز.

انقلاب بولغاج بو قارا کونلر تاریخ صحفه سیکه کچدی، دیب اویلاغان کشلهر هم بولور. خصوصاً بولشویکلهرنگ مطوعانی ایسکی چارلق دورینی سوککهن وه اوزلهرینی شرق خلقلهرینک حمایه چیس ههمده مدنی بولباشچیس قیلوب کورسه تکه ن هر نورلی اوستا پروباغاندا لاری بلهن گویا چارلق منسلکه سیاستنگ عکسینی، خلقلر نیگیلیکی وه آزادلیقی یولینی نونکه نلکلهرینی کورسه تیشکه اورونه دلهر. حقیقته بو اوستا پروباغاندا آرقاسیدا

خلق کوزیکه فالین پرده که یازمانلار. ایشده ایسه ایسکی حمام ایسکی تاس.

ایسکیده بولغانی که یو کونده هم تورکستانده یوقاریدا ایضاح ایشلگن یازمانس عندرلر حکم سوردیکینی نورکستانی قومونست حدیر علیف، اوزینی آیتینی آلدینا، یازوب قالدیرغان مکتوبیده، اوزینی اولدیریشیکه سبب بولغان باش عامللردهن بری دیب بلدیرو-گن. بو روس باشی بوزوقلاری چارلق دوریده کیلوب قالغان کیچمشی نا معلوم کشیلرکه ایمس خوده شو کونلرده تور-کستانیکه یاغلاماقدا بولغانینی کورسکتش اوچون اوزوندن اوزاق بختلر یازوب اونوریشیکه احتیاج یوق، یورنمزه جقادیرغان بولشویک رسمی غزینهلریدن آلغان بر نیچه مثال دعوازنی اثبات اوچون نمایله کفایه قیلار دیب اولیمس. بو مثاللرنی توبه نده کیرمه من: «قریل اوزیکستان، ننگ 1929 ییل 86 نومروسیده «اوزیک-ستان فرقه تشکیلاتی یولیدا، سرلوحه لی مقاله ده: «بزه شو کون-کهجه اشلوب کیلگن متخصصلرنگ نهجه مونچه سی یالغان وه ضررلی متخصصلر بولوب، بولر ایچیده هیچ فاندای اختصاص مکتبلرینی تمام قیلماغانلاری، اتفاقنگ (روسیه ننگ) تورلی رایو-نلاریدان یزاریلغی وه باشقه قیلقلاری اوچون مکتبه دن هیده لب، بونده متخصص صقیده اشله گهلری هم آز مونچه ایمس» دیله در.

شو «قریل اوزیکستان» ننگ «سایدا» تجریبه استه نه لریده خیاتلر، اسلی مقاله، نورکستاندا یه خشی جنس حیوانلار یتشدیریش اوچون آجیلغان علمی مؤسه لرده دولت آقچاسینی اوزله شدیریش، آلتغان وه ساتلغان نهرسه لرده خیانت، اوندهن ناشقاری، تونغان موقعلریدن فائده له نوب، چینه گی کشیلر بلن

بولر پارچسی متخصص صقنی بلن بو مؤسه لهرکه کریشوب آلغان روس باشی بوزوقلارینگ اشیدر.

«آزاد بوخارا» غزینسینگ 119 نومروسیده «زنده فشان چار-وادارچلیق کوریره نسی» سرلوحه لی مقاله ده، شو کویراتسیده اشله وچی باولوا اسلی روس خاتونی توغروسیدا: «بونگه اوستا کورمه گن شاکرد دیسه ک هیچ خطا قیلماغان بولورمز. بر چاقاق معلوماتی بولماغانی حالدا دائره (اوقروغ) مقیاسیدا قوشچیلیق رهبری بولغانیغه بز حیرانمز. بونگ قولیدا، دیلوم، شهادتنامه دیکن نهرسه یوق» دیله در. شو مقاله ننگ باشقه یریده بطرلک وظیفه سیده بولغان ریونیوتونی توغروسیدا «بونگ قساقا صقنی «جیت عنصر» جانی وه جنایتکارده» دیب یازیلغان. بو مقاله ده کورسه نیلگن چاگ اسلی باشقه بر متخصص توغروسیدا: «1919 نچی یلده میلنسبه باشلغی بولغانی وقت جنایتلری اوچون بالناوا نریونالی طرفیدن آیلشقه حکم قیلغان وه بوندهن باشقه مازیسیدا کوب جنایتلرنگ قهرمانیدر» دیله در.

«آزاد بوخارا» 124 نومروسیدا «اسرافکر نیخامبروفه کور-که زمه سود» اسلی مقاله ده نیخامبروف اسلی بریسینگ کاتته قورغان، مالیه شعبه سیده اوج آی قدر قسقه که خدمت مدتیده بر نیچه میگ سوم خیانت قیلغانینی یازغان کشی، بو آنچه لار باشقا مأمورلر بلن نوده لاشوب کیف سفالر قیلشقه صرف ایشلگه نینی وه بو جنایتلرنی بله توروب یانیداغی مأمورلر یوزده که چخارشدان نارتغانلارینی یازادد. «آزاد بوخارا» 21 نچی دیکابر 1929 نومرو-سیده «یر نوزوچی اشچیلر آراسیدا یاراماس کشیلر بار، بولر اتفاقنگ (روسیه ننگ) مرکزی رایونلاریدا اونکه زیلگن نازالا-شدان کین، اورتا آسیا جوریتلریریکه (تورکستانیکه) کیلیب ایشکه

اورناشوب قالدیلار. صوفی دالایداغی تخبیکلر آراسیدا شراب خورلق جوده زرقیده دیلهد.

«قزیل اوزبکستان» 85 سائیدا بوخارا دائره پروکوردینگ (مدعی عمومیگ) باش نیر کهوچیسسی سکلوف خیانتچی، شراخور و وظیفهسینی قورال قیشینی اثبات قیلادغان برکه له خجتلر قولمزغه نوشدی «دیب یازیلادد.

معه، بزرگ مدینت کیشروچی، کولتورزه گهر روسلهرنگ دعوالهریکه خدمت قیلادغان، مدینتچی، مثلله ریدن کیچیک بر کورگه زمه. یوقا ریدنا کیتریلکه ن مثلله ریدن، تورکستان خلق تور-موشینگ ههر ساحسی، اسکیده بولغانی که یی بو کونگی ساویت روسیه سیده هم ایشکه یاراماغان وه رسوا بولغان، یاراماس غصزلهر اوچون قینلسز وه شرط شرافتسز حیائله رینی نامین اینش وه ههر نورلی قارا بوللهر بله ن قازانیش اوچون بر جولانکاه بولغانی آچق کورینه دد. (1) بو، روسلقتک مدنی یولباشچیلق پهرده سی آسئیدا اویناماقدا بولغان افلاس اوپولادریدان بر مثال. بو حالت اوز اوزیدن کیلوب چققان ایسه س. بونکه انصافسزجه سیکه بورگر-یلکه ن بر سیاست عیبیلدر. اسکیده تورکستانکه، «سونگو کوچی بله ن قولدا نوبیلکه ن» روسیه تگ بر «اولجیسی» دیب باقیلاردی وه شو قطعه دن ایش کوریلهر ایدی. بو کونده بو حالنگ آتالیشی- که اوز کارمشدر. ایشده کوریلکه ن: اقتصادی استعمار، خام مال منبئی وه روسیه تگ صنعت ماللارینی آلدیغان بازار درجه سیده قوللانیش همد، روسیه ده ایش کوره آلمانان، روس جمعیتی اوچون ضررلی کوریلکه ن، یاراماس غصزلهرنگ «اوز روشله ریچه» ایش

(1) بوندن بر نیجه بیل ایلکه ری «قزیل اوزبکستان» غزیه سی روسیه دن همد، دیب جباریلغان یاراماس غصزلهرنگ تورکستانکه کیلوب «باش» بولوب قالدیلاری حقیقه بر پروتسو هم یازغان ایدی.

کوره ددکه ن سخنسی موقعیده قاراش جهتلهری ایسه حضا اسمی وه شکلی اوزگهرسه هم بو کونده ده تولا روشده اشد کوریلهد. کده دد.

بو روسیه لی بوزوقیلار آرقاسیدا خلقمزننگ کونده ک حیاتی آغزلاشماقدا، بو یاراماسلارنگ کیشردیکلهری بوتون سانسز ضررله رنی بزرگ خلق کونه ریشکه مجبور ایتلمه کده دد.

بو وضعیت، خلقمزننگ یلکه سیکه زورلانغان روس بوپوشو-روغی (اونکه پیریلکه ن نورلی نوماللی آنامالاردان قطع نظر) یوقا نیلماغونچه دوام اینه چه گی آب آچق بر نرسه. بو مستملکه چیلکنک آیریلمه س کوله که سیدر.

بو وضعیت، حاکم، محکوملک مناسبتی وه مستملکه چیلک سیاستی یوریتیلکه ن ههر یرده یوزه که کیلشی بر حقیقتدر.

۴. ن

آق روس، قزیل روس باری بر روس

یورنیزده چارلق روسیه سی حکمرانلیقینگ سوک کونی بولغان 1916 ییلی تورکستان خلقی حدینی کیچوب کیتکه ن ظلم وه حقسنزلقغه قارشو عصیان کونه رگن ایدی. سلاحسز، حاضرلقسز صرف بر خلق کتله سی حیسانینگ غلبه تده ن عبارت بولغان بو عصیان، طبیعی روسلقتک قانلی پنجه سی بله ن باسدیریلغان ایدی. او زمان بوتون روسلهر تورکستانلیله رکه «نانکولار» دیب باقارلار ایدی. عصیان سو گنده قیلغان رذائلهرنگ یامان تیجه لهرینی کور-که ن روسلهر بر یه گیلک بولوب ایشنگ اوستی اورنولسون دیب اسکیده تورکستانده بولونمش وه یرلی خلقنی تایدیغان که نه رال قوراپاتکین نی کیگ حقونلی والی- «تورکستاننگ آناسی» قیلوب

نمین اینوب یواردیلار. قوراپانکین نورکستانگه کیلگه ندمن سوک روسه جرافا جیبتنگ تاشکنتده گی نورکستان شمسی طرفدمن که ندرالگده اشتراکی بلن بر مجلس جاقبریلغان ایدی. بو مجلسده شو جمیت اعضاسندان خلق مکتبله ری مقشی کوزنیسوف یرلی خلق حقیده بر معروضه اوقوغان ایدی. معروضه یرلی خلق قورفاق، اخلاقسز، آرقادا قالغان، یالقاو وه آحاق قلوب کورسه نلمه کده ایدی. معروضه جی بلن بو مسئله اوستیده مناقشه ایکن که ندرالگ دیدیکلهرنی عینله نقل ایتمز.

او کشی: «سارتلار (1) بالمکس کوب چالیشقان بر خلقدرلار. اولنر مملکتلهرنده ایکنچیک ایشلهرنی کوب یوقاری درجه لهرگه چیقاردیلار.» دیدیکدن سوکره بولنر حقدن (قورفاقدرلار) دیبهک هم نوغری ایمنس. اندیجاتی قولیمزدان کیملر آلدی؟ اوراتیبه یاتدادا باشدا آرقاشه چیکیلمهک مجبوریتده نالدق. سوکره دنده کوبگه قینقلار بلن قایتاروب آلا یلدهک. بو خلقه مکمل سلاح، یاخشی رهبر یریکده کوریک، او زمان بو خلقنی یاقیندان نایرسز.» دیدر. «معروضه جینگ اوغری قلوب کورسه تمهک ایسه دیکی بو خلقنگ جاتیده کوزدهن قاجیرماق یاراماس. کوب مدنی خلقلارنی حتی بز (روسلر) نگ اوزیمزنی کوز آلدیدا نونیکر. اورنا آسیاغه په کی کیلگن زمانلارمزدا یریلهر بلن بویوک بویوک مبلغلهرگه قیلغان معاهده لهرنی اوزم خاطر لایمن. اولنرنگ هیچ بریسیده یازیلغان بر وثیقه یوق ایدی. او زمان سوزگه اینابلور ایدی. ایمدی ایسه هر بر نرسه اوزگهرمشدر. اونکچوندن بز، عجا بولنهرنگ هه مسمی اوز گناهمز ایمنسمی؟ دیگن بر سوال قارشوسیدا تورهمز.» ایش بو قدر بلن ده یتمه یدر.

که ندرال سوزیکه دوام ایتوب «بو قدر اوزون چیکگن آغیر تضییق آستدا ایزیلگن، هر بر نرسه سینی یاشیرین نونمهک مجبوریتده قالغان «سارتلار» دان هر نرسه نگ نوغری سینی سوله م کتی طلب ایته آلامیز.» «بو خلقه ایشگه یاراماسلق، به جهریکسزک، قابلیت سزلق گاهنی یوکلله نوده نوغری ایمنس. ایملی ییل ایلگه ری بو اولکده بر میلیون بود یاختا چقار ایدی. بو کون ایسه اون سه کر میلیون چیقماقدادر. بو ایشده بز روسلهرنگ ذره قدر حصومز بارمی؟ بونگ یونویسینی شو «سارتلار» حاضر لایدنرلار. بو عملکتی کیم سوغارغان؟ — «سارتلار»! اولنر بو حیرت آمیز اثرنی یلله ر چه جوزیلگن بر مدت ایچیده، قیزغین قویاشنگ آستدا تئجک ایشله ب چقارغانلار. هیچ بر مدنی ملتنگ بوندی بر نرسه قیلماستی مدن یلمه یمن.» «ایملی ییل اول بو یرلهر بر صحرا ایدی. بو کوردیکمز یورتلهرنی کیم سالدی؟ — سارتلار! ایمدی تاشکنت یارلاق بر بوستاندر. بو باغچالارنی کیم پتوشدیردی؟ — شو سارتلار! ذاتاً تورکستانی چارلق دولت تختنگ قیمتلی بر «آماس» ی حالغه کیرگه نده شولهر ایمنسمی؟»

شونگه اوخشاش بر حادته ساویت حکومتی دورنده واقع بولدی. بو سفر مستقل (؟) اوزبکستان حکومتی طرفدمن باقیلماقدا بولغان پروفیسورلار تامانیدان شو حکومتنگ بولی بلن او خلقنگ اسنندن چقاریلادغان «اوزبکستان طیبی اولاری» دیگن مجموعده نشر ایتلگن بر مقاله ده او خلقنگ یاش نسلینی عقلسز وه قابلیتسز قلوب چقارماقده تریشگه نلر. بو مجموعه ده تاشکنتلیلاردان 164 کیشیک کیچیک بر مکتبله لر غروبی اوستدا قیلغان روحی بر نیکشیریش (؟) نشر ایتله در. بو نیکشیریش نتیجه سینی موسقواده قیلغان بر نیکشیریش نتیجه سینی بلن مقایسه قلوب، اوزبیک مکتب لیلهرنی روس مکتبله ریگه قاراغاندا 2,5 کره آز قابلیتلی، وه

اوقراینا بالالارینگ اوزیک بالالاریدان 4 کره آرتق ذهنلی، قابیلیتلی بولمالارینی چیقارغان بولاند. بو روحی نیکسیرینگ علمی اساسی ده قلیبا روسجه یلمه بدرگه ن وه یا جوده آزیله درگه ن اوزیک بالالارینی روسجه امتحان قیلیشدان عبارت بولغان. بو حالدا نتیجه نگ نیمه بولوشی دا یلگیلی ایدی.

بر کره بز تورکستانده نجره که ناریلغان بالالارنگ آنالاری بولغان تورکستان دهقانلارینگ بشری قابیلیتنگ هیچ بر صحیفه سیده روس موزیفندان آرقادا بولیشیغه اینایش وه ایناثریشیغه اورینیش هیچ بر عقل سلیم نگ ایشی ایمه سدر دیبمز. روس موزیقی بله ن تورکستان قشلاقلیسی دهقانینگ اثرلری اوزی بونی آجیق کورسه توب نوره کده در. بو آنالارنگ بالالاری آراسنده کی نسبتده هیچ بولماغاندا یونگ بونوله ی نیکه رسی بولماسا کیره ک ایدی. بونندن ده قطع نظر بو ایکی مکتبیلینی مقایسه که کیریمه سدن اول او ایکی مکتبنی نورلی جهته دن مقایسه ای توب کوریش کیره ک اید. بو نوغریده مجموعه زنگ سوگمی نومرو سنده کیتریلگه ن مکتب وه معلله رنگ حالی حقته اکل اکر امو فنگ سویله دبکله ری بله ن خوجان اوغلی سلطان بیکنگ «بو کونگه قدر تورکستانده یرلی خلق اوچون قناعتلارلق درجه که قویلغان ایکنچی باسقیج مکتبلر یوق، بو مکتبلر «علمی» حاضرلق کورگه ن یاشلار یوشدیره آلمایدلار»، حتی «حاضرلق کورگه ن معلله هم یوق» دیگه ن سوزلرینی خاطرده توییش کیره ک.

بو کونگی قیزیل کوزیتسوفلرنگ بو سوزلاریفه جواباً قیزیل قورابانکین زه لیسکی نگ دیدیکله رینگ خلاصه سی شونده ن عبارت:

«164 تاشکیفت مکتبلرینگ قابیلیتزلکی کیملرگه نسبتاً؟ —

Abdulvahap Kara موسقواده اینلگه ن نجره ن تاشکیندنه کی نجره ن.

ده ن بونوله ی باشقا بر یول بله ن بولغان. بونندن باشقادا موسقواد ده کی آدملر تامامله باشقا کیشله درد.

«ناریخته»، آق سویه ک آریستو قرات دیکه ن عالی بر سلف کور روب او سلفگه باشقا انسانلار اوستنده حاکمیت اجرا وه اداره ایتیش حقیقی یرمه درگه ن عرفی نظریه لری یوق ایمس. بونون سرمایه دار مملکت دولتلر یروله ناریاتنگ نوبه ن درجه ده بر مخلوق بولوب اداره ایتلریگه قاریشوغه حتی بولماغانلیغینی کورسه نمه کچی بولادلار.» «مه نه بو یرده بزنگ تاشکیندنه کی پروفیسور لاریبمز. دان بر قسمی ده شو فان فرقی نظریه سی بله ن چیقوب اوتوره درلر.» «بز کوبنده ن مادی توشونیش یول وه مه نودیکه کبروب کیتکه نمز. بو قطعاً نظرده ن حرنی، اقتصادی یاشایشی، عمومیتله حیاتی قورولوشی بونوله ی باشقا بر حالدا بولغان تاشکیفت دائره سی مکتبیلرینی موسقواد مکتبیلرینی بله ن نیکله شدیریش نوغریه می؟ او یرده (موسقواده) بالا تامامله باشقا بر محیط وه شرائط ایچنده اوسه در...»

مه نه اداره ایتمه کده بولدوغی بر خلقنگ معنویاتینی، ملی به نلیکینی تحقیر دیمه ک بولغان بو حرکتگه قارشو قیزیل والی نگ دیدیکله ری بو قدرگه. قورابانکین نگ اوز «قارا» کوزیتسوفله ریکه قاراشی بله ن زه لیسکی نگ «قیزیل» کوزیتسوفلریگه قاراشی آراسنده اساسی فاندای فرق بار؟

بز هیچ بر فرق کورمه یبمز. قورابانکین کوزیتسوفنی بر نیچه سوز بله ن قلییه وه تصحیح ایتمه کله گه قانیقوب اونی اوز بوغوجی زهرلی فکرلرینی خلقمز اوستنده یورونه یلمه سی اوچون یه نه خلق مکتبلری مفتشی قلوب قویا یرگه ن ایدی... زه لیسکی ده عینله قیزیل کوزیتسوفلرینگ تمام مارا سچه توشونمه که نلکله ری سویله مکلکه اکتفا ایتددر. او محترم پروفیسورلار ایسه تورکستان

بولی بلن خلقمزی ماسقارا قیلماقدا وه مجطمزی بویوک روس شوینیزی فکری بلن بوللتماقدا دوام ایتمدرلر.

بوتون مسلمان وه تورک عالمینگ ایک مشهور دوشمانلارندان آستراٹوموف ننگ شاکردلرندن سانلاندان، یوقاریده خلقمز حقدمه کی نظرلرینی آجیق کوردیکمز، کوزیتشوف ننگ بو کونده تور-کستان ساویت معارف جبههسنده مهم روللار اویناب یورگه تی ده اونونمهسلك کبرک. «شودا پروفیسورلاری» ننگ نشریاتده یور-نمزه عملده تطبیق ایتمه کده بولغان سیاست تیوره کیدن چیققا-نلقنی کورسته ددگن بر نهرسه ده یوق. اوللر وه کوزیتشوف ننگ نظریه لری عینله روسلننگ بزگه قارشو بولغان فاراشنی گنه کور-سه نهدر. کیچه کی چارلق، بو کونگی انقلابی بولشویک روسیه-سینگ سیاستی ده عمومیتله شو روسلننگ بزگه قارشو بولغان ازنی فاراشنه یگیزلنگه ندر. زه لینسکی لهر فانداین «انقلابی روحده» سوزلاز سویله سه لهرده هر بر روس حکومتینگ عملی سیاستی مه نه شونده ی آلدامچی عالملار ننگ «علمی» تدقیقه ریکه گنه اساسلاند. بو تاشکینت روس عالملارینگ تدقیقات نتیجه لرینی که ره نیسکی ننگ «دنی» مجموعسی بوش یرگه بو قدر سونچلهر بلن فارشولامادی.

مه نه بوللر، بزگه، قوتولوش یولندان باشقا بر یولنک یوقلغنی؛ بوتون کوچیمز وه بوتون واسطه لهر بلن روس حاکمیتیکه قارشو کورهمه ک لزومنی امر ایتمدر. توغری، بو کون زه لینسکی زوردرنا او چه قاسی وه فزایل عسکری ننگ قانلی سونگوسی بلن خلقمز-ننگ نفسینی بوغماقدا، بوتون وطنداشلاری بلن ایسته دیگی هر بر حفارتی کیچیرمه کدمدر. فقط او یلسین که حق اوندن کوب قوتلیراق وه حقتک قوننی یه نه ده قهارا قدر. ظلم وه حقسزلننگ

تایملر کون عمرلی بولوب سوک سوز وه حکم حقتکدر.

اونکچون بزده:

«ظلمک قوی وار، قلمسی وار، گوللهسی وار، حقتک ده بو کولمهز قولی، دونمهز یوزی وارد.»

مضومتدهن قوت آلوب خلقمز و حقمزله یولیمزده دوام ایتمز حق وه ظفر بزنگدر. بایسینلر.

بولشویکله ر «تاریخ» نی قاندا ی بازادرلار؟

تاشکینتده چقادرغان روسجه «اورتا آسیادا انقلاب» (1) مجو-عهسینگ برنجی وه ایکنجی نومرو سیده آلیکسه به نکوف اسملی بریسینگ «قوان مختاریتی» توغروسیده اوزونگه بر مقالهسی باسیلغان. بو مقاله ده، «قوان مختاریتی» دوریده بولوب اونگنه وقعهلر حقیقه کی معلوماتدان زیاده او یله ب تاییلغان یالغانلارغه آرتراق اهمیت یریلگنه.

طرفمدهن باسیلیشه حاضر لانتماقدا بولغان رساله ده، بزنگ ملی کورده شنگ بو دوری حقیقه اصل وقعه یازیلغانی که می بو ساویت «تاریخچی» سینگ او یله ب چغارغان بوتون یالغانلاری دا، مفصل صورتده رد ایتمدر. بیدلیک یالغوز اونگ جوده هم قویال بولوب کیتگن بر یالغانی تکذیب ایتوب کیتیشنی لازم تابامن. بولشویک «تاریخچیسی» آلیکسه به نکوف ننگ قوان حکومتی اعضا لاری قیلوب سانادینی سه کز کشینگ یشی اوزینگ او یله ب تاپقان اسملریدر. بو او یله ب تاییلغان اسملر توبه نده کیلهررد:

بوئلاخوف، میر آلائی (بولقاونیک) چائیشوف، زیگهل،
وادیهیف، یوسف داویدوف.

بو، اسلەزی کیتیلگەن کیتیلرنگ هیچ بری حکومت
هیتیکه کیرگەن ایمنس ایدی. یالغوز زیگهل گە شخصاً مەنم
طرفەدن، حکومت نامانیدان چقاریلماقچی بولغان قیسا مدتی
قرض توغروسیدە بولغان خصوصی بر کیکەشگە بر نلەرمەن سقتیلە
چاقریلغان ایدی. باشقالارینگ ایسە حکومت بلەن هیچ بر علاقەسی
بولماغان، حتی حکومت بناسیکە بر دفعە بولسون قەدە باسماغانلار.

بو یردە میر آلائی (بولقاونیک) چائیشوف، دیب آتالغان
شخص حیدە توبەندە کینی یازوب اوتیشی لازم تابامەن: تاشکیتندە
مەدی چائیشوف اسلی زراعت مینسترلکینگ بر ماموری یاشار
ایدی. سوکرەدەن او، قوناقە باروب جیقدی. بو چائیشوفنگ
بولشویکلەرگە یاقینلی حیدە حکومتگ قولیدا معلومات بولغان
یدان، مەن بو کئینی حکومت بناسیکە کیرشەسلیک توغروسیدە
بوروق یردە. او سوکرەدەن فواندان تاشکیتگە قایتوب کیتیشگە
مجبور بولغان ایدی...

قونانگ ساریت روون سسرلەری طرفەدن تارومار ایتلیدیگی
کونلەردە مەدی چائیشوف فواندا کورونوب قالغان ایدی. سوکرە
دەن او ایرگەش بلەن کیلشیدی. بو چائیشوف یەکی مارغیلان
(حاضرکی فەرغانە شەری) دە آتوب اولدیریلگەن ایدی.

چائیشوف اسلی میر آلائی (بولقاونیک) وە یا باشقا بر ضابط
یزدە بولماغان.

بولشویکلەر تورکستاندە کی انقلاب حرکتی تاریخچی نە مەنە
بو اصولدە یازاددلار.

تورکستاندە یاشاماقدا بولغان، سابق قونان مختاریت حکومتی

اعضالاری آلیکە بەنکوف مقالەسینی البتە اوفوغانلار، فقط اولەر
یالغانچی بولشویک «تاریخچی سینگ» اولەب چقارغان یالغانلارینی
رد ایتەرلک بر حالدا ایمنسلەر. چوقای اوغلی مصطفی.

﴿ کتابیات ﴾ «حزن الملل بخارا»

بأمر «حضرت سید امیر عالم خان»
نشت طوطی ناطق پشا خسار بیان
چو کرد ترنم «حزن الملل» بدین منوال
که گشت او «خادم فدوی» رسوای جهان
بوتگ، ترجمەسی:

سید امیر عالم خاننگ امری بلەن
ناطق (اوستە سولەوجی) طوطی بیان بوتانغیە اوتوردی
شوندای بر «حزن الملل» نی سائرادی کی
او «خادم فدوی» (1) دنیا رسواسی بولدی.

بورونئی بخارا امیری نامانیدان ملتلەر اوپوشمەسینگە (جمیعت
اقوام) بر میموراندم یریلگەن، بر نسخەسینی تاپوب اوفودق،
فقط «آق اوپون» وە قارا جاهللیکدەن باشقا بر نەرسە کورە آمادق.
بز «خادم فدوی» ملت نجیبە بخارای شریف» = «دنیادە
بولماغان بو ملتنگ فداکار خدمتچیسى» طرفیدەن وەسەلگەن
نەرسەلەرنی بو یردە قایتا لاماسدان یالغوز (بر وە ایکجی بیتدە)
سائر ایتیب یوباریلغان طوطی آغزیدەن بعضی بر سوزلەرنی کور.
سائیب اوتەمز.

(1) «عالم خان» اون اوچ یاشار بولغانلاریدا دین علمینی تمام
قیلوب «سلطنت قانونی» وە یورت ادارهسی» اورگەنیش اوچون

(1) امیر کتایبە اوزرنی خادم فدوی یعنی فداکار خدمتچی دیب آتالغان.

1893 نجی ییلده (2) پنهان بوردغه بارغانلار. اوقوشلاری کیرمک بولغان مکتب یینی ییللیک (بر اوزنه مکتب) بولسه هم اوج ییلگه نوشو. ریلگن وه بو آراده یاز وقلهبری آنالاری یانیکه کیلوب تورغانلار (یت 2, 3, 4)

(بوقاریدهنی نمرسه لهرنی باچان وه ناندی اورکه نکه نلهر؟)

(2) 1891 ده (2) «عظمتلک روس دولتی» نامایدان بخارا دولتیگه ولیمهد (امیر اورویساری) ریلگیله تب قایتانلار. (یت 4), «شهزده شاه افخم» - «بو یوک بادشاهلار پادشاهی» عبدالاحدنگ اوز بوردیده حکمی وه روسلر آلدیندا قیبتیکه آجیق بر مثال!]

(3) «جناب عالی» قاشقاداریا اوستیده بر کوروک سالغانلار بونکه خلقتی زحمتدن فوتقاریش نویسنی پروب ما تانماچی بولادلار (یت 6-7)

یوز ییللر بچاره خلق سودهن کیچوب اونکن، حالیکه نهچینگن تایلماغان، قاندای بیلوب «عالم خان توره» نگ بونکه عقللهری یتوب قالغان؟

[مسئله جوده آیدین، توره جنابلاری بو بیرکه کیلوب ییللهرجه قایلشارینی ییلگهچ، اوز نیکله نجه لهری اوچونکه کوروک سالتس ایسکه کیلگن!]

(4) ملی حرکتدن سوچوب کینگن خوجایینلارینگ بو پروغنی (3) آستیده قارا علما بلن برکه له شوب هر یه گیلگکه فارشو کورهش آجان، اوز راحت وه منفعتی ههمده روسلر اوچون وطنداشلهرینی، اوز خلقتینی نه به مسمدهن فدا ایکنه امیرنگ «عالم خان» ایکنه نلیکی دنیاچه ییلگیلی بولغانی حالده «حضرت امیر» نگ

(2) 1891 ده باروب 1893 ده قایتان شونی ییلانغان.

(3) «پاش تورکستان» نگ 2 نجی یل انجی سانیدا «ییلگیلهس منتچیک» مقاله سیکه بائیکر.

«هر علم تعلیمی اوچون تردد بلیغ ایتم، مدرسه سالم، اونگ هر علم تعلیمی اوچون معلم تمینلام» (یت 9-16) دب گویا خلقة خدمت ایکنه نله رینی کورسه تشندن هم اویالماغانلار.

(5) «حضرت» (منم توران مملکتلهریده سلطنتم 10 ییلجه بولدی) (یت 11) دیدرلهر. [3] میلیونگه خلقتی بولغان بخارانی توران مملکتلهری آناشنگ قاندای جاهللیک بولغانینی اوقوجیلاریمز تعین ایسونلهر].

(6) امیر مظفر زمانیدهن «عالم خان توره» دوریکه چه بوخارا وه روس دولتلهری آراسیده دوستلق (؟!) دوام ایکنه، چونکی او وقتکی معاهده بویسجه روسلر بوخارانگ راحتینی نامین اوچون 12 میگ عسکرینی بونون اسبابی بلن بوخارا قاراماغیقه بیرکن ایکنه نلهر (یت 12-13). [بو 12 میگ روس عسکری بوخارانی آسراش اوچون ایتمس، چاغی یتکه نده رحمرجه سیکه بوخارا- لیلارنی بوغازلاش ههمده خلق آراسیدا «غایت سیولگن» امیر- لهرنی خلق اوستیده ساقلاماق اوچون روسلر نامایدان قویلغان ایدی. بچاره بوخارا خلقتینگ ایستهر ایستهمس بو ایلانلارنی نمرسه شکه مجبور ایکنه نلیکیگه طبیعی عالم خان توره نگ عقللهری یتهمسه کیرمک].

(7) لهین وه تروتسکی نامایدان ایلیاوا وه برویدو آنلی کشیلهر «عالم خان جناب» بلن معاهده یاساغانلار. بو معاهده ده روسلر بوندن 100 میل اولگی بوخارا تویراغینی، 50 میگ مبلتقی، 500 توب وه اوق سپهر (مترالبوز)، 50 اوجفیج وه 50 میلیون سوم آلتون پیریشنی وعده قیلوب بولهرنگ ههممسی اورنیکه 11 دانه آیلماس اوقسز توب یوبارغانلار (یت 23-24). [«حضرت امیر»

نگ فرستلری حقیقتاً حیران قالدولبق درجه دهه...!]

(8) (بوخارا شمال تامانیدان قزلب قوم وه سیرده دریا غرب تاما
بیدان خوفند خانلیقلاری، جنوب تامانیدان آفغانستان وه شرق
تامانیدان تورکمن بلده لری بلن حدود لاندی) (بیت 82)
دیولگن. [توران مملکتلریده 10 میل سلطنت سورگن عالم خان
وه منبیلرینگ جغرافی و لیکلیریکه توغریسی قائل نالدق.]

«امیر جنابلهری» سوزله رینی:

«هرکه خواند دعا طمع دارم (1) زانکه من بنده کهنکارم» دیب
پترکه تله. بونکه بزنگ جوابمز:

توکه اقرار جرم خود داری (2)

«زانکه یک بنده کهنکاری»

طمعت از دعا ریا کاریت

لایق سب، شتم کفرانی. — بولور.

عالم خان وه اونک تیوه ده کیده بولغانلارنگ قیمت درجه
لهرنی آجیقدان آجیق میدانکه قویغان بوناریداغی کچکمه مثال.
لهرنی کودساتوب اوتکه نندن سوگ، بو توغروده اوز نأتراینزنی
هم قیسقه یازوب اوتهمیز.

برکناچه حالدا باسیلوب چیقغان بو میموراندم بزنگ حقلی
دعومزنی تاغین بر مرتبه کوچله نه دی. بونندن هم آجیق کورمزکی
دوستگ قزلبی آبدان وه آقی قزلبیدان الهام آلمان، تورکستان

(1) هرکم اوفوسا دعا طمع نیلامن چونکی من کناهلی بر فوله ن.

(2) من اوزینگ میگی اقرار قیله من «چونکی کناهلی بر فوله ن»
دعایه نیشک ریا کارکندر سوکیلوب، کایشکه گنه لایقن

مشله سیده ایکیسی برله شکه تله. مثاللهرده ن بلینه درکه عالم خان
وه اطرافیده کیلر کناچه ننگ سوکیده کی جغرافی معلومات وه
فرانزجه خرطه که اوخشاغان نهرسه لهرنی وجود که جقاریش
قدرتیده ایمه سلر وه بولاناسلاردا. او حالده بوکیم تامانیدان
اویلانندی؟ البته روس مونارخیتلهری تامانیدان. قزلب ایمپریالیستلر
تورکستانی: اوزیکستان، قازاغستان، تورکمنستان، فرغزستان
وه .... قیلوب یارچالاب، هریر قسمنی توغریدان توغری موسقواغه
باغلاش سیاستیده اساس درنی آق ایمپریالیستلهرده ن آلمانلاریده ک،
آقلاردا، یالغوز توسینیکه اوزگرتوب عملکه کیله درگن حکو.
متلهری اوچون، تورکستان مشله سیده الهامنی بوکونکی قزلب
ایمپریالیستلهرنگ سیاستیده ن (1) آلمانلار یعنی اوز «صادق قول-
لاری» بولغان بورونکی بوخارا امیریکه نورکستاننگ کاتتا بر
یارچاسینی یریب توغری موسقواغا باغلاش اوی بلن آواره بولغان
آق روسلر بو حهره که تله ریکه گویا تورکستانلیر تامانیدان (بو-
کونکی قزلب روس ایمپریالیزمینگ یرلی قومیسارلار مشله سیده
یورگزگن اسولیده ک) بولوب کیلگن طالب توسینی یریش اوچون
قوغورچاق قیلوب عالم خاننی آلدغه سورکه تله. (2)

لاکین آق یلسونلر، بز آق وه قزبله رنگ سیاست وه مقصد
لهرنی جوده هم په خشی یلممز. بو ایکی ره زمنی کوروب عملی
روشنه آجیغ دهرسلر آلتش بلن فکرأ بوکسه لگن، اوز راحت
وه کیلگومیزنی اوز استقلالیزده کوروب بونکه اشانغان بز نور.

(1) دول نه زین سیده اوغودیم امیر آخردان یازیلغان بیاتنامه امیر اوزینی
روس چارینگ صادق قولی دیب آتایدر.

(2) قزبللر حدیر علیقنه سه لله، چایان کیزوب لوندون که آلوب بارغانلاری کی
آقلاردا مقیم باقنه آتوتلی چایان کیزوب اسویجره که آلوب کیلگه تله
(بیت 48 وه 100)

کستانلېر، نوموړی اوتوب کیتکښه فوډالېق دورېدن قالغان امېرېدن، نه آق وه نه ده قزېل روسدن بر نرسه کوتمه ییز. نورکستاني آیدینلقا آلوب بارادغان بالغوز بر یول بار، او هم ملی استقلال.»

تورکستان شاعرلاریندان

مجموعه مزینک بو سانشدا تورکستان شاعرلارینک اېنگ مشهور- له ریندمن بولغان ماغجان جومابای اوغلی تک «آلسداغی باورما» دېکښه شعری باسماز. ماغجانک «آلسداغی باورم» ی تک آتاتولی تورکلهری بولغانلی هر کیمکه بیلکیندر

تورکستان قازاق تورکلهری:

«تارقولوقدان اوق تپه سوبه ککه چاپار قارینداس»

دېرلهز.

آتاتولیداغی باورلارینک «تارقولوقلاریدان اوق تپه کتی» بیلکښه نورکستان تورک شاعری «سوبه ککه چاپقان قارینداس» بولوب تورک-چیلک نقطه نظرېدن جوده مهم وه معنیدار بولغان بو شعری بازغان ایدی. او زمان آتاتولی تورکلهری «قاماغان قانگ جاو» (دوشمان) غه قازقی، تاربخنده امتالی کورېله کن استقلال کورمشی قیلماقدا ایدیلر...

شاعر «اوزبورتی تورکستانک قیزیل روس ایمپریالیستلهری تامایندان قازاھی آباقتیفا (جسخانه غه) باییلغانی کوروب:

چارق اوروب ایرککه اومتلکښه تورک جانی

چینمن آردېما بتیب حالی؟

اوت سوب جوره کده کی، قوریدېما

قاینغان نامیر داغی آتاتانی؟

دهیدی.

یوق، انشا الله، «بوره کده اوت سوتمه کن»، وه «نامیرداغی آتاتانی قوریمغان!».

خلقمزده تور کچیلک روحینک تبریلیشی وه نیز کوچه یشی بوئک جالی شاهده ریدر.

شاعر «بزدک آتاتایقا قول بوب نورو؟» دیدر.

یوق، میگ مرتبه یوق!

بز قول بولوب توره آتایز، بز می آزادلمغزغه ایگه بولامز. بزنگ موسقا «غذایندان» قونولوب ملی آزادلمغه نیزاق یشوونمز اوچون اېنگ توغری وه امیدلی یول تورکچیلک در. مه نه ماغجانک «آلسداغی باورما» دېکښه شعری بو تورکچیلک مفکوره سی اوچون اېنگ قیمتلی وه فائده لی بر شعردر.

بو شعر تورکستان حکومت نشریاتی تامایندان 1923 نجی بیلده ناشکینت ده باسیلغان «ماغجان جومابای اوله کدهری» نام کتابدمن کوچرېلیدی. باشقارما.

آلسداغی باورما

آلسدا آور عذاب چیکښه باورم.

قورارغان بايچه چه کدهی کیکښه باورم.

قاماغان قانگ جاودگ اور تاسیندا

کول قلیب کوزدگ جاسن نوکښه باورم.

آلدگدی آور قاینی جابقان باورم.

عمرکچه جافا کورکښه جاتندان باورم.

توکسیکښه جوره کی تاس جاوز جاندار

نرېدهی تیرگ توناب جاتقان باورم.

آبرمای، اہم سبب ابدی آلتن آلتای

آنامز بزمی تابقان؟ آسار تابدای
باورنغا جورمہ بھدک سالب اونباق؟
جوزیمز اہم سبب ابدی چارقن آبدای؟

آلالی آلتن ساقا آتساب بیک؟

نیبیبیب بر نوسہ کدہ جانتساب بیک؟
آلتایدی آنامزدگ آق، ونینشن
برکہ اہیب، برکہ دامن ناتساب بیک؟

تورماب بید، بزدگ اوچون مولدر بولاق

سلدبراب، سلق - سلق تاودان قولاب؟
دایار بوب اوچقان قوسدای، سوققان قوبین،
تلہسہک، بر - بر تولیار بیشہ یراق؟

آلتایدٹ آلتن کونی ابرکہلہتب؟

کیلکہندہ جولبارس بوب، جاگنا ابرجیبیب،
آق تیگر، قارانیگر آرجاغینا،
باورم، مینی تاستاب قالدگ کیقب!

مین قالدم جاس بالایان، قانات قاقبی،

اوجام دیب او متلسمادہ دامل تابیای،
جون سیلنر، جول کورسہ تہر جان بولادی!
جاوز جاو قویسنا ایندی مینی آبتای؟!

قورغاسن جاس جورہ ککہ اوغی بانندی.

کوناسز تازا قائم سودای آقدی.

قانسیراب الم قورب ایسدمن تاندم، -

قاراگئی آباقیغا یرک جابدی...

کورمہ ہمہن کیچہ جورگن قر سایدی دا،

کوندوز - کون توندہ - کومس نورلی آبدی دا،
آرداقتاب، چن چبہ کدہی اورایغا اوراب
ا - سدبرگن آلتن آنام آلتایدی دا.

آبرمای، آیریلدقبا قالدگ توبدان؟

چایلب قاینبایتوغن جاوغان اوقدان
نورکدگ جولبارسدای جورہ کیشن،
چنی مین قورقاق قول بوب جاودان بوققان؟!

چارقی اورب ایرککہ او متلغان تورک جانی

چنی مین آوردما، بنب خالی؟

اوت سونب جورہ کدہ کی، قوریدما
قایناغان نامرداغی آناقانی؟!

باورم! سین اوجاقدا، مین بو جاقدا،

قایفیدان فان جوتامز، بزدگ آتقا

لایقبا قول بوب تورو؟ کیل کیتهلک

آلتایغا، آتا میراث آلتن تاققا.

«15 ذی الحجہ 1340 هجری بیلی» (1) غرم شہریدہ بر مجاہد تامانیدان

قلمغہ آلتغان شو توبہ ندہ کی مرثیہ ہی، ادبی قیمتیکہ قاراماسدان، تورکستان
قور تویلیشی بولیدا شہید توشکەن بیوک قہرمان انور پاشاکہ آنالوب
یازیلغانی اوچونکنہ باسامز:

کیتدی دنیادەن اوکون اول غازی انور قایدادر

یغلامای ناپلای برادر صاحب قران حالن کوروب

کوزبوموب آچنومچا قالدم بو فلکنگ دستیدہ

اول مبارک جسمی قالدی بلجوانیدا سولوب

(1) 1922 نیچی یل آغوست باشیغا توغری کیلەر.

روز شنبه ساعت اوښده بر خبر کيلدي، ييلنگ
 بديللەر، کيلزديله جسمي مبارکتي بولوب
 باردق اول آن جمله عسکرلەر بلن فریادلاشیب
 جمله اسلام يفلانسیب کيلدي اوکون سحر اولوب
 دفن قیلدیلار مبارکتي چه کن قیشلاغیدا
 اولتوروب جمله عیاهد فاعمه سوره او قوب
 کیتدک اولگون نیچه عسکرلەر بلن غرم شهریکه
 نیچه بیکلەر کیلدیلەر صاحب قرانی یاد ایتوب
 میم. نون. سن يفلانقیل همر بر زمان فریاد ایتوب
 شاید الله مغفرت قیلغای گناهک رحم ایتوب

تورکستان خبرلری

1.

بوکونکی ساویت سیاستنگ اساسی «قیشلاق خوجالیغینی
 قولله کیتفلاشدیریش»، باشقاچا ایتکهنده «قیشلاق خوجالیغینی اجتما-
 عیلاشدیریشدر. ساویت تمیرنیچه «قولله کیتفلاشدیریش» که «موشتو-
 مزور سفینی نوکه تیش» آرفلی ابریشیلور. مجموعه مزنگ کیله جه ک
 نومرولره بدهن بریده بو سیاست حقیده یازیلماق. ایمدیلک تور-
 کستانده «قولله کیتفلاشدیریش» نوغروسیده غایت قیسا معلومانلار
 بیریش بله نکه کفایه له نهمز.

تورکستاننگ اوزبیکستان قسمیده، 18 رابونده به لیبی قولله کیتف-
 لاشدیریش تخمین قیلنادر: 1- به گئی بوخارا، 2- ساری آسیا، 3-
 کایمیخ، 4- شهر بخان، 5- نسه که، 6- مهرجه ممت، 7- جه لال
 قودوق، 8- چوست، 9- بوروبده، 10- باغداد، 11- ریشتان، 12- قووه،

13- به ثنی بول، 14- بیسکیت، 15- مرزا چولی، 16- آقی دهریا،
 17- بهست دارغام، 18- به گئی قورغان.

بو یرده، آندیجان وه فهرغانه دائره (اوقروغ) له ریگده
 به لیبی قولله کیتفله شدیریش ساحه سیکه نه به تریش تخمین قیلنایینی
 یازوب اونهمز. تورکستان غازی تالارینگ (9. II. 30) خبر بریشیکه
 کورمه آندیجان دائره سیده گئی 13 رابوندان 6 سی قولله کیتفلا-
 شدیریلغان. اوجی ده گویا کیله سی بهارده قولله کیتفلاشدیریلماق
 قالغان تودتی ایسه نوبت کونه جه کله ر...

اوزبیکستانده اقتصاداً ایک آرنادا قالغان سورخان دهریا
 دائره سی ایسه قولله کیتفلاشدیریش ایشیده هه مهنه دن آلدنه کوروه-
 نهدر. بو ییل فییرال آیدما، سورخان دهریا ده 8317 آیرم خوجا-
 لقتی ایچیکه آلمان 295 قولخوز اید ایتلگهن. اوشه سورخان دهریا
 دائره سیده به ته کیسه ر، ده ناو وه ساری آسیا رابونلاری شو بهارده
 بو توله ین قولله کیتفلاشدیریلما جانلار. فقط بو قولله کیتفلاشدیریش،
 ساویت پروگرامیدا تخمینلانمانی که بی سببملق بلن کیتنه آلمای
 توره در. قولله کیتفلانمان خوجالقلارنگ باش وتلیقه سی باختا
 ایکیشدر. بعضی یرلرده ایسه بو پلاتنگ یوزولغانیدان خبر بیرم
 درلر. مثلاً سورخان دهریا دائره سینگ شیر آباد رابونیدا قولخوز-
 لار باختا اورنیکه بوغدا ی اینکهنلر، «محفت اقلانی» اسملی
 قولخوز ایسه آرپا اینکهن.

قولله کیتفلاشدیریش ایشینگ موفقتینی تأمین ایتیش اوچون
 ساویت حکومتی بر آز کوچلیراق خوجالقلارغه قارشو غایت فاتح
 معامله قیلماقدادر.

مثلاً بهست دارغام رابونیدا، (سه مهنه ند دائره سی) 16 فییرالده
 بهاری یرلرده ن پارچا «بای وه موشتومزورلر» نی زهره فشان

دائىرىسى چىكەرمىگە، سولى يىر ايگەسى بولغان بايلارنى ايسە خوتارچى (خازجى!) قىتلاغىغە كوجىرگەلەر.
 اھالىنىڭ بۇ ساھنىگە قارشولق كورسەتكەنلىكى كورنوب نوردە: خوجەند دائىرىسى، كانىيادام رايونى، يىكاوات قىتلاغىدا ياقىنداغى «كوجاك» (قوجاق!) قولخوزىنىڭ رېئىلىكىگە سايلار. ئان رىجى باي ھەمراھ باي اوغلىنى قىتلاق شوراسى كاتىبى منصور بازار اوغلى آتوب اولدىرگەن...
 تاشكېنت دائىرىسى، پىسكېت رايونى، سوپرى قىتلاغىدا قولخوز تۇزىش نوغرىسىدە نطق سويلەگەن حېدەر اوغلى، قىتلاق قىلار نامايدان اولدىرىلگەن.

تورگستانىڭ تورگەنستان قىمىدە 8 رايونى قوللەكتىقلا-
 شدىرىش نوشويلەدر، بولەر: 1- قىزىل آباق، 2- كەرەك، 3- قاراب، 4- سايات، 5- دەناو، 6- قاهقا، 7- سەمەنىك، 8- سەرەخس.
 روسچە «تورگەننىكايا ايسكرە» غازىتاسىنىڭ يازىشىغە كورە، بونون تورگەنستاندە، ايكىلەدرگەن ساھەدەن اوچدە برىنىڭ قوللەكتىقلايشى كىرەك. يەلپى قوللەكتىقلاشدىرىش لازىم ئايىلغان رايونلاردا مىثلا، قىزىل آباقدا 840 خوجالىق، سايات رايونىدا خوجالىقلارنىڭ %90، قارابدا %75، ئەناوودە %75، كەرەككە %70، قاهقادا %50 ۋە سەمەنىك (مەرر دائىرىسى) رايونىدا %70 قوللەكتىقلايشى كىرەك.

ايمىدى بۇ قوللەكتىقلاشدىرىشنىڭ تورگەنستاندە ناي روشدە ايشىگە آشپرىلماقدا بولغانى نېكشېرىلەك. تورگەن قومونىستلەرى آراسىدا، موسقوۋدە قاپول قىلغان «فرقە باش چىزىنى» نىڭ تورگەن شرايطىگە تىطىق ايتىلە آلماسلىقى مىشلەسى كۆنەرىلگەن.

بۇ «مىلى آغماچلىق» غە قارشو تورگەنستان مەركىزى فرقه قومىتەسىنىڭ كاتىبى آرونشتام (چېن تورگەن ايكەنلىكى كورنوب تورگەننى يوقى!) سويلەگەن. «تورگەن» آرونشتام موسقوۋ چىزىنى «ئى تورگەن شرايطىگە تىطىق اوچون ايكى سادە بر چارە نىكلىف قىلادى، كە بۇدە تورگەن آوولغە ياردەم اوچون لازىم بولغان ايشىچىلەرنى حاشىرلاشغە بونون كوجىلەرنى سفرىرەك كە آلىشدان عىبارتدەر. آرونشتام نىڭ بۇ نىكلىقىنى اورنىغا كىترەك اوچون تورگەنستان زراعت قومىسارلىقى تورگەنستانغە مەخسەس ايشىچىلەر يىغىپ كىترىش اوچون بر بلەرەن (البىتە روس) نى روسكە يوبار. غان. بۇ بلەرەن كىزوب يوروب پالغوز تاش حاۋز رايونى اوچو- نىكە 25 كىشى كىترگەن. تورگەنستان زراعت قومىسارلىقى بۇ «آرونشتام تورگەنلەرنى» كىترىش اوچون تورگستانلى تورگەن يوقسوللارنى كىسەسپەن 8 مىڭ سوم تولەگەن!...

ايمىدى تورگەنستاننى موسقوۋ «باش چىزىنى» بونىچە قوللەكتىقلاشدىرىش ايشى قانداي بەجەرىلگەن؟
 مىللەردە قولخوزلارنىڭ مالىيە ۋە مىناعت پىلاتى تۇزىش اوچون «تورگەنستان قولخوز مەركىزى» آووللارغە 23 دانە آنكىتە نارقانغان. بۇ 23 آنكىتەدەن بىضىلەرىدە 720 سۋالگە جاۋاب سورەلەدر.

«براۋدا ۋوستوكا»، 11. II. 30. نارىخلى نومروسىدە بۇ نوغرىدە بر مىقالە يازوب، «بىضى غالى مەلۇماتلى اورناقلا بۇ آنكىتەلەرنى آڭلى آلبىلار، سوادىز دەقانلارنىڭ ايسە بۇ آنكىتەلەرنى يازوب تولدىرىشەن تاشقارى غومى مىجلىسدە قىبول قىلشلازى ھەم كىرەك» دىب، قىد قىلادى.

تورگەنلەرنى قولخوزلار تۇزىشكە اورگەتىش اوچون نورگەنستان زراعت قومىسارلىقى طرفىدەن روسدەن 25 مەخسەس

چاقيرلوب قويلمان وه ئاش حاوزدا حقيقتاً 18 قولخوز نوزيلكهن. سوگرمدن بضي قولخوزلارغه بيريكهن بئرلهدن %20 بنگ دهقانچيلىق اوچون يارامايدرغانلىنى معلوم بولغان... مهنه بو موسقواده ايشلنگهن «فرقه باش چيزينىنگ» توركمنستان شرايطيگه تاليتى!

2.

توركستاننك قازاغستان، قيرغيزستان وه تاجيگستان قسمله ريدىكى قولله كىفلاشدىرئيش ايشلورى توغرىسىده بو يرده يازوب اوتورمىبىز. بو جهورىتلەرنىڭ بارچاسىدا هم خودده توركمن-ستاندىكى كىمى «بويوك موفيتلەر» گە مالل يەلپى قولله كىفلا-شدىرىلماقتا بولغان رايونلار بار. چونكە بو جهورىتلەرنىڭ بارچا-سىدا «موسقوا فرقهسىنگ باش چيزينى تماميله نوركستان شرايطيگه تاليتى ايتيله بلەد» دىب آغزىنى كويرتەدركهن «آرونشام» لار باردى. بزم توركستاندى قىشلاق خوجالېغىنى قولله كىفلاشدىرىشدا ن باش مقصد غەللە ايكىنلەرىنى سيقوب چىقاروب باختا ايكىنى ساحر-سىنى كىگە بئيرىشدر. توركستان باختا ايككهنى اوچون ساويت حكومتى نوركستانگە لازم بارچا ماللارنى وقلى وه توغرى باها بلەن روسىهدەن كىترىشى وعده قىلادىر.

كوردە يىلك ساويت حكومتى بو وعدهسىنى قالاچقا اورىنغا كىتريب نورهردى:

غىنوارده — 281 واغون زراعت ماشىنالارى، 370 واغون مانوفاكتورا (توقوما ماللار)، 880 واغون غەللە، 335 واغون سىنى كوگىلەر، 600 واغون آچاق — توركستانگە كىلتريله آلمانغان!

توركستانلەردى، دهقانلار بىزنىڭ موسقواغە باختالارنى ايتىد-مىسدن بىرىشلەرنىڭ وه باختا اورنىگە بوغداى ايكىشلەرنىڭ مىناسىنى ايمىدى يەخسى آكلاسكز كىرەك.

باختا وه قىشلاق خوجالېغىنى قولله كىفلاشدىرئيش سىاستىنگ يورنمىز اوچون قانداى ضررلى ايكەنلىكىنى توركستانلەرنىڭ آكلاشلاردى كىرەك.

3.

اوزبىگستان وه تاجيگستان آراسىدا نورقاق مىشلەسىدە جانجال چىققان (۱۴).

تاجيگستاننگ طلبى بونچە خوجەند دائىرسى اوزبىگستاندىن ئەجرەتلىپ تاجيگستانگە قوشىلغان ايدى. بوندىن كىيىن تاجيگستان سەمەرقەند، بوخارا وه سورخان دەريا اوقروغلارىنى دا اوز ايچىگە قوشىشنى طلب ايتدى.

اوزبىك وه تاجيكلار اورتىسىدە كىمى «نورقاق مىشلەسى» نى يىشىش اوچون موسقواده، مشهور چەكىست پەنەرس رىئىلىكى آستىدا بىر قومىسيون نوزىلكهن. بو قومىسيون 12 فېرالده اوز قارارىنى چىقاردى. بو قارارغە كورد سورخان دەريا تاجيگستانگە بىرىلوب سەمەرقەند وه بوخارا اوزبىگستاندى فالدىرىلور. توركستانلەردى آراسىدا جانجال قانچا كۆب بولسا موسقوا اوچون شونچە يەخسى.

4.

توركستاننك قازاغستان قسמידە، كويدەن بىرى، كوچمە وه يارىم كوچمە اھالىنى اوتراقلاشدىرئيش توغرىسىدە سويلەنەدۇ. آرا سىرادا اوتراقلاشدىرئيش ايشكە همم آشيرىلغان. توركستان-نگ قازاغستان قسמידە كىمى يەخسى بىرلەرنىڭ بويوك قسمى چار وه ساويتلار دورىدە روس مهاجرلەرى اوچون زورلاب آلتىغان. شونىڭ اوچون قازاقلارنى اوتراقلاشدىرئيش مىشلەسىنگ چىقىشى

بلەن، قازاق ئومۇمىيەتلىرىدەن كۆپلەرى، روس مەھاجرەتلىرى تۇتار ئېشىنى مەلۇم ئىتدەپلەر. ساۋىت ھۆكۈمىتى بۇنىڭ بىلەن ھەسابلاشماي ۋە روسلەر ئىكەن يۈزىمىزگە كۈچىنى شو كۈنگەچە دوام ئېتمە كەمدەر. ايمىدى قازاقلارنىڭ اوزراقلاشېشى بىلەن روسلەر ئىكەن كۈچىبە كېلىشى، اېكىسى، بىرلەككە كېتىمە كەمدەر. بۇ مەسىلە ئىكەن بىر جەھىتى.

مەسىلە ئىكەن اېكىنچى جەھىتى اىسە اوتراقلاشماق اىستەكەن قازاق-اىلاننىڭ بارچاسىنىڭ قوللە كىشىلاشدىرېلىشلايدەر.

قازاقستان مەركىزى اجزا ئېمە ئومىتەسىنىڭ سۈككى سەمەسىدە مەركىزى اجزا ئومىتەسى رۇسى اىر نەظر اوغلى، قازاقلارنىڭ اوتراق-قلاشدىرېلىشى ئوغرىيەدە تۈبەندەكى مەلۇماتى بىردى: 1932-33 يىللەرىدە 808 مىڭ قازاق خوجالىقى اوتراقلاشدىرېلىماقچى ۋە بولەردەن 567 مىڭى قوللە كىشىلاشدىرېلىماقچىدەر.

1930 نىچى يىل اېچىدە 141 مىڭ قازاق خوجالىقى قوللە كىشىلاشدىرېلىدەر. اىر نەظر اوغلى، روس مەھاجرەلىرى ئۇرۇدەن قازاقلارغە بىرلەككەن يازدەمغە بۈيۈك اىمىدلەر قويادەر. اىر نەظر اوغلى، يەككى اوتراقلاشادىرغان «قازاقلارغە بولباشچىلىق قىلىش ۋە يازدەم اېتىش اۋچۈن» روسلەردەن شەفەر اۋيوشمەسى «ئوزېشىنى تەكلىف اېتەدەر.. بۇنىڭ، چاروادار قازاقغە بۇرېنى جۈبائىلىقغە آل، دېيىشەن نېمە فرقى بار؟!...»

روسلەر ئىكەن نورگستانلىلەرگە قانداق يازدەم ئېلىشلايدىن تۈبەندەكى مەلۇماتىدە كۆرەدەر.

نورگستان سىرېيا ئېمە بۇلى قازاق بۇرۇلەتارلەرنى ھازىرلاي-دەرغان بىر اېتىخاھە ۋەتلىقەسىنى اۋتەپەچە كەدى. بۇ بۇلەدە ايشلەر آزا-پېشى بىلەن اېتىچىلەرنى بوشانا باشلايدىلار. بىر نىچى ئۈتدە قازاق مەتخىلەرنى بوشاندېلار. مەتخىلە قازاق اېتىچىلەرى روس اېتىچى-لەرنىڭ بۇزىدەن پېشىگە تەشكىل اېتەر ايدىلەر.

نورگستان سىرېيا ئېمە بۇلەدە، قازاقلار بۇتۇن اېتىچىلەرنىڭ 20% نى كە تەشكىل اېتەدەر... ۋە ساۋىتسكايا اىستەپ، غازىتاسى 13 نىچى ئېنۋار ئۈمۈرۈسىدە «قازاق بىر قازۇچى اېتىچىلەرگە ھەدىت ھەقى ئوغرى ئۈلەمگە نەككى سېدەن، ئېمە بۇنىڭ اېلى قىسېدە ايشلەرچى اېكىنى بۇز قازاق اېتىچىسى ايشلەرنى تاشلاپ كېتىمەنلەر...» دېپ يازدەر.

بۇ غازىتانىڭ اۈزى «فرقە اۋيوشمەلىرى ۋە كەبە ائىقلارى، روس مەھنەسلىرىگە، قازاقلارنى ئېمە بۇلە ايشلەردەن چىقارۇپ تاشلاشقا يازدەم اېتدېلەر» دېپ شاھىد بولادەر.

نورگستانلىلەردەن مەمكەن قەدر كۆرەك بىرنى ئازتۇپ اېلىشقا چايدان مەراقلاشقان روس موزىقلارنىڭ قازاقلارغە قاي اىسولە «يازدەم» اېتىشلەرنى آڭلاش قېيىن نەرسە اېمەس.

5

نورگستاندە يەككى ئېمە بۇلە چىزىقلەرنى.

نورگستان غەزىتەلەردە يازىلىشقا كۆرە تۈبەندەكى ئېمە بۇلە چىزىقلەرنى ئوزش كۆزدە تۇتدەر:

دۈشەنە-قورغان تۈبە (نەرمەز-دۈشەنە چىزىقى اېمە بۇلە-بىلگەن). چارچۇ-يەككى اورگەنچ⁽¹⁾: اوش-قارا سۇ آندە-بىجان-چىن آباد؛ باغىش-كوك ياڭقاق؛ سىردىيا-پاخا آرال. بۇ چىزىقلارنىڭ بۇتۇن اۈزۈلنى بىرلەككە 761 كىلومەتر بولۇدەر.

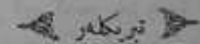
چارچۇ-يەككى اورگەنچ چىزىقىدە ئۇرۇق ايشلەرى ھازىر-دان باشلانغان. 1930 نىچى يىل اچىدە چارچۇ بىلەن دارغان آنا (آمۇردىيا بۇلەدە) آراسىدەكى 200 كىلومەتر لىك قىسېدە، ئېمە بۇلە قاتاشى باشلاندى تەخمىن قىلادەر. بۇن چىزىقنىڭ 1931 نىچى يىل

(1) بۇ نورگستانى روسىيەگە رىيازەن - اوردال ئېمە بۇلە نامايدان باشلانغان بۈيۈك «چارچۇ - اېكسەنرۇف قاي» ئېمە بۇلە بىر قىسېدەر.

ایچده اشله توب یشنی کیره. تاشکیت جمکیت وه تاشکیت
کاواله وسکاپا آراسیده نوزیلیشنی تخمین اینلکه نر یوللر بر
یلکه کیچدیریلکه بلر. نورکستانگ قازاغستان قسیده نوزیلیشنی
کوزده نوزیلکه ن چیزقلار: دوسور-ئهما (قازاقلار «جم»
دیب آنایدرلار) چیزینی، بو چیزین «ئهما» نعت اوچاقلازینی
تاشکیت نر یولی بلن باشلایدر. آقمولا-قازاغاندی (آقمولا
دهن جنوبکه). 1931 نجی یلکه بو چیزین قازاغاندان قارقارا-
لیغه قدر یشقوزیلیشنی کیره. قازاغالی ده ناش کومر وه باقر
مدلهری بار. بوندن باشقا نورکستان-سیر نر یولی بویدمکی
سرگیویول (قازاقچا آياکوز) شهریدن قارقارلیغا قدر سالیلا
درغان نر یول بروه کتی هم بار.

نورکستان مهاجرلهزی.

تقیلیده جقادغان روسجه «زاربا ووستوگا» غازیتاسینگ
14 فیرال نومروسیده: «فدراغانه دن یش یوز اوپلی یوقول
اوزیک خوجالیغی آزارباچانغه کوچریلمه کیچی بولدی. بو یش
یوز اوزیک عالمسینی آزارباچاننگ باختا ایکه درگن یرلهریکه
اورتمه کیچلر» دیکه ن قیساچا بر خبر باسیلفان.
باشقارما: «نه فیزیل روس حکومتینگ «علی سبستی»: تور-
کستانگه روسلهرنی کتیریب، نورکستانلبلهرنی اوز یوریدن
چقاریب تاشلاماقدادر.

«باش نورکستان» ه سلام

قلبلهری حریت وه استقلال عشقیله مشبوع عزیز «باش نور-
کستان» ی چقاران قارداشلاریمه!
بو کون اسیری فقط یارینگی حر وه مستقل اولکه مزنگ ترجان

افکاردی اولاراق بویوک فداکارلقه لره نرشنه باشلا دیغکتر «باش
نورکستان» مجموعه سنی قلمنگ الگ دهرین تقبله لهریدن قویاراق
فوران ایمن سوویچ موجه لهریله تریک ایدمیم. آنا وطندن آیری
دوشن بز توران اولادله رینه استقلال فکری آشیلاماغه چالیشبور-
سکتر بو مقدس غایه اوغرنده سوک نغمه زه قادر سزله ره برار
چالیشما یی برمز بوزج یابوروز. بو اعتبارله وظیفه سنی قادرا نه یامعاغه
چالیشان «باش نورکستان» مجموعه سینگ یاقین بر زمانده آنا وطنده
انتشار ایدمه جه گندن آمین ایکن شو آوازی یوکسه لئوروم:

باشسین استقلال فکری!

باشسین عینی غایه اوغرنده برله شه لهر!

استانبول. باشقورت. اوز قایناق.

سیوگیلی «باش نورکستان» مزنگه

آنچه وقته دن بویاغا سیوگیلی اولکه مزنگ قوتولوشینی
ایستب، مستملکه چی روسلر بلن کوره شیب یورگن چاغلار مزده
استقلال اوجون تیره گن یوره کلهر مزنگ بر عکس صداسی بولوب
یوزه که جیققان «باش نورکستان» مجموعه سینگ برنجی نسخه سینی
کوردیش یلن جوده سیوندک. کوکلمز کونه ریلدی. نورکستان-
نگ استقلال یولینی کورسه تیب نورگن «یه کی نورکستان» نگ
یاندا «باش نورکستان» یه کی بر یولدوز بولوب نوغیلدی.

مقدس غایه مزنگ اوغرنده فداکارانه چالیشماقه وه ایتمه که
باشلاغان «باش نورکستان» مجموعه سینگ بونون نحریر هیشینی وه
اوننگ تیوره گنده چالیشقان وه ایتمه گن بونون توغانلار مزنی
چین کوکلبمزده ن تریک ایوب قوللارینی سقامز. «باش نور-
کستان» نگ بویوک غایه مز نوغریسیده قورشدیغان مقدس وظیفه
سینی موفقیت یلن بهجه رب یاقین زمانده اوز یورتمزده یانه

باشلەرنىڭ مەنۇى يولباشچىسى بولۇپ دوام اېلىشى جېن كوگلدەن ئېلەيمىز.

باشاسىن توركستاننىڭ آزادلىقى ۋە بو اوغۇدە جالېشقان ۋە اېشلەشكەن توغائارېمىز!

استانبول ۱۰ كاتون ۱۹۲۰ ئى. عبدالله توكل . تېرېئون .

باشقارمادان

«باش توركستان» باشقارمىسىغا ھەر تاماندان ، پورتداشلارمىزدان ۋە سىياسى دوستلەرمىزدەن ، تېرىك مەكتۇبلەرى كېلىدى . بارچا لارىفە ادارە سېمىي نىشكرلەر يوبارادد .

قوتلاش

رمضان بايرامى مەنسەبئە بارچا ملتداشلارمىزنى يورە كدەن تونلايمىز . تاڭرى كېلەچەك بايراملارنى مەستقل توركستاندە مىلى بايرامىمىز كۈلە كەمسىدە سۈنچلەر بلەن قارشو آلىشى سېب ايتكەى .

«باش توركستان» .

تۈزە تېش

مجموعەمىزنىڭ اۈنكەن ساىندا ، 27 نىجى يىت ، يوقارىدەن 13 نىجى قاناردا ، 1,5% دېپ يازىلاچاق يىزدە ياكلىش اولاراق 15% يازىلغان .

مجموعەمىزنىڭ اۈنكەن غنوار نىسخەسندە سان 2 يىرىگە 1 يازىلوب قالغان .

تخىرر ھېشى قارامانئەدە چىقار